

J. Rainis

Rīgas ragana

Vienas nakts sapnis

Trilōģijas trešā daļa

1928.

IZDEVIS A. GULBIS, RĪGĀ

J. Rainis

Rīgas ragana

Vienas nakts sapnis

Trilōģijas trešā daļa

1928.

Izdevis A. Gulbis, Rīgā

✓

L. V. B.	
№ _____	In. 174269

(8)

A. Gulbja grāmatu spiestuve Rīgā, Ausekļa ielā 9.

Darbojas:

Dedze, Rīgas ragana
Spidola
Lāčplēsis
Varoņ-nāras
Žagata, nāra
Cielaviņa, nāra
Cars Pēters
Krievu sūtni un virsnieki
Zviedru virsnieki
Rīgas vecākais rātskungs
Vairāki Rīgas rātskungi
Kopējs
Viņa dēlēns
Kareivji, zēni, meitenes, tauta.

Dramatiska uvertira

Pie Spīdolas pils jūras dzelmē. Melna siena; no lejas stiepjas
augšup ūdensaugi.

Pirmais skats

No augšas dzirdamas balsis kā kaivu kliegzieni. No lejas at-
balsojas jūras radības. Sadrebas ūdens priekšgars.

Balsis no augšas:

Rīga grims! — Rīga degs! —

Rīga grims! — Rīga degs! —

Vai, vai! — Vai, vai!

Citas balsis:

Kas to glābs? — Kas to segs?

Vai, vai! — Vai, vai!

Balsis no lejas:

Rīga grims? — Rīga degs?

Rīga grims? — Rīga degs?

Vai, vai! — Vai, vai!

Citas:

Kas to glābs? — Kas to segs?

Vai, vai! — Vai, vai!

Otrais skats

Parādās Spīdola. Paceļ rokas.

Spīdola:

Lāčplēši, dzirdi! Vai dzirdi?

Uz jūras pili

Dūmi veļas zili,

Nākamais deguma tvaiks.

Lāčplēša balss no tāles:

Dzirdu, dzirdu:
Dūmi grib velties,
Manim jau celties
Nava vēl laiks.

Ūdens baltis:

Vai, vai! — Vai, vai!

Spīdola:

Vai Rīgai būs grimt?

Lāčplēša balss:

Būs degt, būs grimt, —
Lai nebeidz tik mūžam no jauna dzimt.
Par simtēju gadskārtu
„Vai Rīga gatava?“ jautāšu.
Kad atbildēs: Rīga ir gatava,
Tad Rīgas grimšana galīga.

Spīdola:

Vai, vai! Mana Rīga rītu degs!

Lāčplēša balss:

Sūti tu, kas to segs.

Spīdola:

Vai Rīgu tas glābs?

Lāčplēša balss:

Glābs, glābs —
Ij tad, kad vēl slābs;
Ij tad, kad vēl neiegūs,
Tas solis uz uzvaru būs.

Spīdola:

Vai gribi pats cīnīnā iet?

Lāčplēša balss:

Mans sapnis lai iet,
Manas acis vēl ciet,
Nau ieročiem laiks.

Baltis visapkārt:

Vai, vai! — Vai, vai! — Vai, vai!

(Apklustot.)

Trešais skats

Spīdola (sauc skaļi un spēcīgi):

Rīga grims, Rīga degs —
Kas to glābs? — Kas to segs?

Balsis:

Vai, vai! — Vai, vai!

(Iznāk trīs varonmeitas nāras bruņās un Spīdolas
meita Dedze.)

Trīs nāras (pacel rokas):

Es! — Es! — Es! —

(Spīdolas meita pacel roku, bet nesaka nekā.)

Spīdola:

Kas glābs ne šķēpu celot,
Ne vilņus veļot, —
Naidnieka garu šķeļot?

Trīs varonnāras (nolaiž paceltās rokas un aiz-
griežas).

Balsis:

Vai, vai! — Vai, vai! — Vai, vai!

Dedze (uz priekšu panākot):

Es!

Spīdola:

Tu, meitiņ?! Nē, nē!
Tev jūras laime lai smaida!
Tu nezini, kas tevi gaida.

Dedze:

Nav tāda, kas mani baida:
Lāčplēša meita — es!

Spīdola:

Lāčplēsis vēl gul un gaida.

Dedze:

Spīdolas meita — es.
Daile, tāle, klaida!

Spīdola:

Kas iet turp, tam sāpes būs ciest,
Tam mūsu mieru nemiera dzīvē sviest.

D e d z e :

Kas zin, kā sāpes dara,
Tam palīdzēt vara.
Kas citiem līdzī var ciest,
Spēj likteni griezt.

S p ī d o l a :

Ā! Ā! —

Tie vārdi sveši tev mutē skan!

D e d z e :

Der tēva vārdi ij man.
Mātes neprāts un tēva prāts:
Tāda un tāds —
Es eju!

S p ī d o l a :

Rīgu glābs,
Kas neatslābs,
Tas valdīs, — tad ej nu un valdi!
Ak! valdīt tik saldi.

D e d z e :

Un klausīt?

S p ī d o l a :

Ā! Ā!

D e d z e :

Un klaidīt?

S p ī d o l a :

Ā! Ā!

D e d z e :

Un spēku pasaulē raidīt?
Par sevi lielāku?
Un sevi just?
Un sevi likt zust?
Un kust citā uz visumu?
Kā vētrā kaiva lidot, lidot, lidot!

S p ī d o l a :

Kas Rīgu glābs,
Bet slābs —
Tas nenāks atpakaļ,

Kur dzelmē liktenus kal,
Tas aizies lidojot klaidā!

D e d z e :
Aidā! Aidā!
Es eju lielā laidā!

S p ī d o l a (bažās):
Vai apdomā tu, kurp iet
Tas ceļš, kurā stāvi?

D e d z e (sadrebinaš):
Ak māt', mīlā māte, man šķiet — —
Uz nāvi.

S p ī d o l a :
Mans bērns, ak neej!

D e d z e :
Ak māt!
Visskaistāk ir dzīvi prom dāvināt!

S p ī d o l a (par brīdi):
Tev dota viena diena vai nakts!

D e d z e :
Pēc dienas nāk nakts,
Pēc nakts nāk diena —
Lai dota man nakts, bet vai tik viena?

S p ī d o l a :
Tev neizciest vairāk, — tu būsi lakts!

D e d z e :
— Būšu lakts!

S p ī d o l a :
Bērns, mīlais, dzirdi:
Tā viena nakts,
Tā nav mūsu nakts,
Tā ir zemes nakts,
Neej! ko mani tirdi?
Es zinu, kas zeme un nakts.

D e d z e :
Es ne!
Bet vai Spīdola

Runā kā Laimdota,
Kad priekšā viņas meitiņa?

Spīdola:

Ā! Ā!

Es vienu drīstu vēl teikt:
Kad savu gaitu tu iespēj veikt
Pirms rīta, tad jūras mierā nāc atpakaļ,
Kad ne, tad tevi turēs nakts.

Dedze (izplestām rokām steidzas):

Aidā! Nāc, nakts!

Spīdola (aizsedz galvu un nogriežas).

Balss (atskan no dziļuma):

Ha, ha, ha, ha!

Spīdola:

Kas tur tik neganti smejas?
Ka trīs visas jūras lejas —
Vai aklais melnais, tas tu?

Balss no dziļuma:

Ha, ha, ha, — hu, hu, hu!

Dedzes balss:

Tu, kas tu klīdi,
Spīdolas meita, spīdi!

(Priekškars.)

Pirmais posms

Rīgas pilsētas rātsnama lielā sapulču istaba.

Istabu pabeidz uzkopt kopējs ar savu mazo dēlēnu.

— Dzirdas sēru zvani un bērū muzika visu cēlienu cauri.

Pirmais skats

Kopējs (bēdīgs, uztraukts):

Sēru zvani, bērū zvani
Visu dienu, visu dienu. —
Nevar ausis aizklausīt. —

Dēlēns:

Tēte, tēte — kas tad miris?

Kopējs:

Rīga mirst, Rīgai gals.

Dēlēns:

Saki, tēte — kā tad mirst?

Kopējs:

Mirst, kad atdod dvēselīti:
Šovakaru krievi nāks,
Rātes kungī krieviem dos
Mīļo Rīgas dvēselīti —
Rīgas vārtu atslēdziņu.

Dēlēns:

Kas tad būs?

Kopējs:

Klusāk, dēls,
Sāk jau Rīgas tauta nākt.

Otrais skats

Sāk lasīties ļaudis, bailīgi gar malām stādamies pulciņos.

Kopējs (uz dēlēnu, abi nostādamies skatuves priekšā,
malīnā:)

Nu mēs visu uzposuši,
Nu mēs malā stāsimies,
Noskatīsim Rīgas bēres.

Dēlēns:

Tēte, ko mēs uzposuši,
Ļaudis atkal piemīdīs,
Vērts bij slaucīt lielo grīdu?!

Kopējs:

Krievs mūs pašus piemīdīs,
Aizies Rīga neziņā.

Dēlēns:

Kas tad būs, saki, tēte?

Kopējs:

Plēsīs krievi Rīgas mūrus,
Durvis lauzīs, logus sitīs,
Ļaudis kaus, mantas laupīs. —

Dēlēns:

Vai ij manas spēles ņems?

Kopējs:

Tavas spēles lauzīs pušu.

Dēlēns:

Ļaudis kaus, — vai ij māti?

Kopējs:

Kaus ij tevi, kaus ij māti.

Dēlēns (sāk brēkt):

Tēte, nelaidīšu krievus!
Mātei priekšā aizstāšos!

Kāds pilsonis:

Krievs tev saraustīs aiz matiem.

Dēlēns:

Es tam bārdā ieķeršos, —
Krieviem gaŗas pinku bārdas.

Cits pilsonis:

Krievs tev maisā iebāzīs.

Dēlēns (apjūk, bet tad līgsmi):

Lielais Kristaps nepieļaus,

Tas jau sargā mazus bērnus.

Kopējs:

Tā gan! Lielais Kristaps teic:

Rīga degs, Rīga grims,

Mūžam atkal jauna dzims — —

Kāda veca māte (turpina):

Tik kad gatava tā tiks,

Tai uz mūžu nogrimt liks.

Ļaudis (viens caur otru):

Gudris puika, ko tur teiksi?

Tas ir īstais Rīgas puika! —

Nevajdzēja atdot Rīgu! —

Vēl jau valņi nesalauzti —

Badu paciestu vēl ilgāk! —

Kāds pilsonis:

Klusāk, ļaudis, rāte nāk!

Trešais skats

Rātes kungi ienāk svinīgā gaitā un apstājas goda vietā.

Viņiem līdzās ienāk pulks un zviedru virsnieki un
paliek nekustoši stāvēt visu laiku.

Vecā māte (skaista):

Rīga, Rīga skaista, skaista,

Kas to skaistu padarīja?

Dēlēns (starpā aši):

Zinu: laužu sūrā vara,

Pakavoti kumeliņi!

Ļaudis (paklusi, spītēdami rātes kungiem):

— Aug vēl Rīgas aizstāvīši —

— Kungiem Rīgas nava žēl —

— Zviedru spēki nepaspēja —

— Zviedru laiki, labi laiki —

— Nu to laiku nebūs vairs —

Sargs (sauc skaļi):

Visi klusu! Visi klusu!
Krievu kungi iekšā nāk!

(Visi sakustas un sāk dziļi klanīties, vispirms rātes kungi;
zviedri neklanās.)

Ceturtais skats

Trīs krievu kungi — virsnieki, uzvarētāju gaitā,
rātes kungi pazemīgi viņu priekšā.

Vecākais rātskungs (uz krieviem. Aiz viņa
Rīgas atslēgas nesējs tura zelta atslēgu uz sarkana samta
spilvena):

Viszēlīgie, visaugstie mūsu kungi!
Šīs augstās rātes telpās esat sveikti!
Kā pavēlniekus mēs jūs saņemam,
Ar dziļu bijāšanu klanīdamies. —

Krievu augstākais virsnieks (viņu pār-
traukdams un uz zviedriem rādīdams):

Tie tur malā kādēļ paliek taisni stāvot?
Visiem jāklanās kā rudziem saimniekpriekšā!

Rātskungi (klanīdamies):

Tie zviedri, kungs, tiem atļauts brīvi aiziet, —
Tā paredz miera līgums, augstais kungs.

Krievu kungs (dusmīgi):

Līgums, līgums! Redzēsim, ko teiks vēl vara?

Rātskungs (atkal klanīdamies):

Mēs atnesām jums Rīgas atslēgu. —

(**Laudis** dzird nopūtas un klusas raudas.)

Rātskungs (atkal klanīdamies):

No brīva prāta mēs jums padodamies;
Pēc līguma jūs solat Rīgu taupīt,
Ne zagt, ne laupīt un ne dedzināt. —

Otrais krievu kungs:

Ja ne poņimāju (smejas).

Pirmais krievu kungs (uz rātskungiem):

Labi, labi. — Teic jel:

Kādēļ labāk tūdaļ neatverāt vārtus

Lielo caru ielaist? Atslēgu tik dodat.

Rātskungs (atkal klanīdamies):

Tā līgumā ir sacīts.

Pirmais krievu kungs (dusmīgi):

Atkal līgums!

Labāk lūdzat: apžēlo mūs, cara tētiņ!

Dod nu atslēgu man šurpu!

(Izstiepj roku.)

Atslēgu nesēji (izvairās).

Laudis (klusums. Tad atskan bērna balss).

Dēlēns:

Nedod, nedod atslēdziņu

Tādam resnam krievu vīram!

Laudis (klusu smīn).

Krievu kungi:

Što takoje? — Kas par troksni?

Pirmais rātskungs (mierinādamš):

Bērns tik paraud.

Kungs, tagad rātskungs sniegs jums atslēgu.

Pirmais krievu kungs:

Sniegs šis! Ņemšu pats!

Ij spilventiņu līdz.

Tādām sārtām zīda bārkstīm, zelta pušķiem.

Piektais skats

Parādās telpas malā Dedze; viņa tērpta baltās zīda drēbēs, svārka lejas mala ūdenskrāsā; galvā viņai zelta kronītis un sudraba plīvurs; rokā viņa tura niedru trijdeksni koraļiem izgreznotu. Viņu pavada nāra, balti-melnā — žagata, nāra ūdenskrāsā — cielvaiņa.

Laudis (sakustas un sačukstas):

— Skat! — Skat! — Skat! —

— Ā! — ā! — Klus! Klus!

— Kas tā tāda? — Kas tā tāda?

— Kāda stalta! — Kāda skaista!
— Līdzī divas pavadones —
— Pati balta — viņas raibas —
— Dodat ceļu! — Dodat ceļu! —
— Tā kā kāda karaliene! —
— Ir par jaunu! — Ir par skaistu!
— Tā būs kāda princesīte. —
— Zelta kronīts galviņā —
— Sudrabiņa plīvurītis —
— Rokā niedru trijdeksnītis.
— Skatat: mati viņai slapji! —
— Vai nav ūdens karaliene? —

Dedze (panākusi pie goda vietas, griežas pie ļaudīm):

Sveika, mana Rīgas tauta,
Baltas dienas gaidītāja!

Ļaudis:

Sveika, zelta princesīte,
Tālas zemes atnākusi!

Dedze:

Ko tie sēri bēru zvani?
Ko tās sērās bēru drēbes?
Ko jūs šodien glabājat
Lielā pulkā sanākuši?

Ļaudis:

— Šodien Rīgu glabājam —
— Šodien Rīgas atslēdziņu
— Svešam projām aizdodam —
— Rīga grims! — Rīga degs! —

Dedze:

Rīga dzīvos! — Rīga dzīvos!

Ļaudis:

— Klausat! — Klausat! — Rīga dzīvos!
— Vai jūs dzirdat? — Rīgas tauta! —

Krievu kungi:

— Ko tā nāca? — Kas tā tāda?

Rātskungs (klanīdamies, bet mazāk zemu):

Kungi, nezinu to svešo princesi:
Mums, Rīgai, allaž atnāk augsti viesi,

Mēs neesam kādi tāli aizmežnieki. —

Varbūt, ka zviedru kungi viņu pazīst?

Zviedri (tikai saskatās savā starpā un pasmaida).

Krievu kungi:

Ko tā saka: Rīga dzīva! Rīga dzīva!

Vai mēs, krievi, Rīgu iznīcināt gribam?

Mēs tik gribam sargāt to no ienaidniekiem.

Rātskungs:

Kungs, zviedru virsniek, vai to pazīstat?

Zviedru virsnieks (uzrunāts, tikai pasmejas laipni preti).

Krievu kungs (uz rātskungu, uztraukdamies):

Ko tie zviedri smejas? Vai te nodevība?!

Rātskungs (palēnām krieviem):

Es sveikšu to un pašai uzprasīšu. (Uz Dedzi):

Es sveicu, kundze, jūs! — Kā jūs lai godā?

Kas esat, jūsu gaišība? Ko vēliet?

Dedze (smiedamās):

Teic labāk, ko nāca tie tur?

(Uz krieviem rādīdama.)

Ko Rīgas atslēgu nesat jūs šur?

Vai, rātskungi —

Jūs pārdodat Rīgas dvēseli?

Krievu kungs (aši):

Ko? tā Rīgas atslēgu mums negrib dot?

Nu, tad es to sevīm paņemšu pie laika!

(Viņš sniedzas pēc atslēgas, Dedze izstiepj viņam priekšā savu niedru trijdeksni.)

Dedze:

Neskaries atslēgai klāt,

Kad tev nedod ar labu prāt!

Krievu kungs (izbrīnējies):

Rātskungi mums labu prātu deva!

Dedze (uz laudīm):

Vai Rīgu atdod tu, tauta?

Laudis:

Nē, nē! — — Nē, nē! — Tā krieviem nav ļauta!

Krievu kungs (uz rātskungiem):
Miera līgums vai ir slēgts?

Rātskungi:
Ir slēgts!

Krievu kungs:
Tad ņemu!

(Viņš saņem atslēgu. Bet Dēdze ar trijdeksni uzsit viņam
uz roku tā, ka atslēga nokrīt.)

Dēdze (uzsizdama ar trijdeksni):
Ņem šo, tas tev krīt!
No jums būs Rīgu atpestīt!

Ļaudis:
— Atpestīsim! — Atpestīsim! —
— Princese ved palīgspēkus! —
— Klausat! Paga! — Manim bailes!

Krievu kungi:
— Tā ir Pēter-cara aizkaršana!
— Kā tā sasita man roku zilu! —
— Bet gan skaista! Cara tētiņam būs laba!

Dēdze (sauc):
— Tauta! Zviedri! Kungi! — Ko?
Padzīsim šo!

Rātskungs (paklusu):
Teic, kundze, vai tu palīgspēkus atved?
Kā liekas — ne, tad jādod atslēga!

Dēdze:
Nāk nākons
Aiz manis kā melns mākons!

Ļaudis:
— Vai būs? — Vai būs? —
— Vai tik nemāni mūs? —

Dēdze:
Gaidat tik vienu dienu,
Tad redzēsat mienu! —
Tikai šo vakaru
Vēl nedodat atslēgu!

Laudis:

— Kas būs? — Kas nāks?

— Kad mūs vēl bargāk māks?

Dedze:

Nu labi — tad vienu nakti tik prasu:

Gaidat, līdz redzēsāt citrīta rasu!

Krievu kungs (dusmīgi uz rātskungiem):

Ko nu teiksat? — Līgumu jūs laužat, kungi!

Cara tētiņš liks jūs visus samīt zirgiem!

Rīgu saberzīs un izkaisīs kā smiltis!

Rātskungs (pazemīgi klanīdamies):

Visžēlīgākie krievu kungi, klausat!

Ir spēkā līgums, bet, lūk, atslēga

Ir krītot laužta, to mēs izlabosim

Un rīt jums nodosim. Tad slēdzat Rīgu!

Bet kad tā svešā sita jums, tad kundze

Ir tikai sievišķis, turklāt vēl viešņa!

(Klanās un smaida vēlīgi.)

Dedze (uz krievu kungiem):

Nu pazūdat!

Laudis:

Pazūdat! — Pazūdat!

Kopēja dēlēns (izspraucies caur ļaudīm, pieskrien krievu kungiem un iesit vienam ar dūrīti):

Še tev! Tu gribēji māti man kaut!

(Aizbēg atkal ļaudīs.)

Rātskungs:

Projām! — Kā to var bērnām ļaut!

(Klanās pret krievu kungiem.)

Krievu kungi (klusi savā starpā):

— Kad tiem tiešām nenāk palīgspēki?

— Iesim! —

— Kad tie nepaņemtu mūs par ķīlu?

— Velni!

— Bet tu, rātskungs — lapsa, — gan tev cara tētiņš! —

(Viņi virzās uz izeju.)

(Nāra-žagata piestaidzas tiem klāt, paslepšus aizskar aiz rokām un pamet ar acīm.)

Krievu kungi:

Lūk, kur meita! Tā mums smaida — tā mums palīgs!

Rātskungs:

Kungs, ļaunā neņemāt visžēlīgi!
Es likšu, lai jūs palaiž godasardze.

Krievu kungi (klusī viens otram):

Klausies, — kad tie cietumā mūs neieliktu!
Kas par sardzi! Velns jūs! — Bēgšu! —
— Neizbēgsim!

(Viens pasteidzas aši uz priekšu; otrs to aiztura. Sardze pavada viņus aizejot. Ļaudis smejas.)

Sestais skats

Tie paši bez krievu kungiem.

Rātskungs (smīnēdams):

Ir krievi projām, es tos piekrāpu.
Bet nikni viņi būs, sāks atkal šaudīt —
(Uz Dedzi): Tad sakat, augstā kundze, ko jūs
solat?

No kurienes jums nāk tie palīgspēki?
No zviedriem, poļiem, leišiem, igauņiem?

Dedze:

No jūras nāks, no zemes, no gaisa, —
Daba savus brīnumus raisa:
Zeme trīcēs, jūra šļāks,
Naidniekus projām vāks,
Gaisi rēks un sēks,
Naidnieki bailēs bēgs,
Viņu lodes ar roku es tvēršu,
Viņu pašu galvām tās virsū bēršu!
Vēl šonakt no Rīgas tie projām skries,
Mūsu lielgabalu suņi tiem pakal ries! —
Uz pulvertorni aicinu jūs!

Laudis (sakustas, sačukstas, iebiedēti):

- Tu glābsi mūs! — Tu glābsi mūs!
- Burve — burve — ko tā var spēt! —
- Tik brīnums vien mums var palīdzēt. —

Rātskungs:

Lūk, augstā kundze, teic man, kas tu esi?
Vai burvju palīdzību tu mums soli?
Kā mēs lai ticam taviem burvju spēkiem?

(Pieiedams viņai tuvāk.)

Šķiet, tiešām burve tu, ne princese:
Tev mati slapji, slapjas drēbju vīles —
Vai nāra esi tu? Teic patiesību!

Laudis:

- Es redzēju ari —
- Tai mati pil —
- Es redzēju ari —
- Acīm ugunis šķīl —
- Tā burve — burve — tā ragana —
- Lai glābj tad mūs Rīgas ragana.

Dedze:

Nu, nākat tad, mīlie ļautiņi:
Rīgu spēj glābt tik raganas brīnumi,
Es esmu brīnums!
Es baltās jūras valdniece,
Es zemes un gaisa princese,
Pār vilņiem, pār kuģu mastiem
Es skriešu no latvju līdz zviedru krastiem.

Laudis:

- Lai sveicam tad princesi, —
- Kas vilņos no zviedriem nākusi! —
- Man bail — ko kliežat, ļautiņi? —

Dedze:

Jūs, ļaudis, manis nepazīstat,
Reizē ij mīlat, reizē ij nīstat!

Balsis no zviedriem:

Sveika esi ij mums!

Dedze:

Jums, draugiem, apsveikums!

R ā t s k u n g s (klanīdamies):

Vēl vienu, princese, lai ļauts jums jautāt —
— Bet neņemat man ļaunā, ka tā driksu,
— Jo visādi jau ļaudis pieredzēti,
Kas daždien izdodas par augstiem kungiem,
Un ir tik plukatas un viltnieki —
— Bet neņemat tik ļaunā, augstā kundze:
Vai jūs šē Rīgā varbūt pazīst kāds,
Kas apliecina jūsu augsto kārtu?
Es negribu neko būt ļauna teicis!

D e d z e (smiedamās):

Jā, tiešām mani viens šē zin —

K o p ē j a d ē l ē n s (iesaucas aiz ļaudīm):

Es, es!

Ļ a u d i s:

— Skat! — Puika, vej! —

K o p ē j a d ē l ē n s:

Tu tā, kas trejkrāsainā saulītē dej!

D e d z e (smejas):

Tad otrs vēl ir, kas mani min!

Tas Lielais Kristaps!

Ļ a u d i s:

— Klau! Klau! —

— Kā tas var nākt? — Tam kāju nau,

— Tas pats no koka —

— Kā lai locekļus loka? —

D e d z e:

Nāks! nāks! Es saucu to jau.

(Aiz skatuves dzird bērņus dziedam.)

(Pulciņš bērņū, meitenītes un zēni ienāk dziedādami, aiz viņiem zēni nes Lielo Kristapu; meitenēm puķes rokā. Viens zēns — runātājs.)

Ļ a u d i s:

— Nāk! — nāk! — nāk! —

— Lielais Kristaps pats! —

— Ak kāds tas būs skats! —

— Kas to bērņū! — Kas to bērņū!

Bērn dzied:

Tip-tap! — Tip-tap! — Tip-tap!

Nāc nu, Lielais Kristap!

Ar tām koka kājām,

No tām Rīziņ-mājām!

Mūsu Lielais Kristap,

Nāc nu bērniem iztapt:

Rokā nes tu bērnu,

Tais' nu jokus, ērmus!

Mēs te zēni, mēs te skuķes,

Nesīsim tev allaž puķes.

(Šos pirmos pantus dzied meitenes, pēdējos dzied zēni.)

Zēns dzied (Lielo Kristapu izrādīdams ar žestiem):

Kas še Rīgā ienākt drīkstēs,

Tas lai bučo manas rikstes,

Kad tas nebūs labs,

Dabūs dibenā: klaps!

(Zēni pantu atkārtο dziedādami.)

Ļaudis:

— Skaties, skaties! — Ko tie bērni! —

— Lielais Kristaps šurp ir atstiepts! —

— Kādi skaisti bērnu skati! —

— Kas to ļāva? — Tā jau nedrīkst! —

Zēns-runātājs:

Lielais Kristaps — bērnu draugs,

Tūdaļ nāks, kad viņu sauks —

Princesītei labvakaru!

Ko lai es tev labu daru!

(Viņš paklanās Dedzes priekšā.)

Dedze:

Sveiki, bērni! Sveiks, tu, Kristap!

Nāc nu arī manim iztapt!

Teic, vai mani pazīsti,

Baltās jūras princesi?

Zēns-runātājs:

Kā lai tevi nepazinu,

Mana paša krustmeitiņu,

Manis nestu pār Rīziņu?

Dedze:

Tu, puisīt, runā par Kristapu, —
Kas devis tev tādu pilnvaru?

Zēns-runātājs:

Lūk, Lielais Kristaps ir no koka,
Nedz labi kust mēle, nedz roka, —
Tam drusku pagrūta valoda,
Tad vajaga mūsu palīga.
Mēs labi zinām, ko viņš domā,
Ko vecmāte stāstīj', mēs likām omā.

Dedze (smejas):

Nu, tāda pilnvara
Par pietiekošu turama —
Man liekas, ka paši rātskungi,
Tai pretī necels iebildi.
Bet man, lūk, tie rātskungi neuztic,
Cerē, ka Rīgu glābs kāds cits.

(Uz Lielo Kristapu):

Teic nu, ko tu par mani zini,
No gala visu te mini.

Zēns-runātājs:

Pār Rīziņu Kristaps tevi toreiz nesa,
No tava smaguma tikko dvesa,
Tu tagad esi daudz vieglāka,
Nekā toreiz maziņa būdama,
Kristaps baroja tevi un apkopa,
Rītā zelta mucu tur atrada.
No tās vienas mucas zelta
Ir visa Rīga celta.
Un cik no tā zelta priekš celtnēm dod,
Tik rītā atkal no jauna rod.
Bet kad Rīgā nekas no jauna netiks celts,
Tad mucā izbeigsies zelts,
Kad teiks, ka Rīga ir gatava,
Tad jūrā grims Rīga un mucīņa.

Lielais Kristaps (tiek kustināts un klanīts).

Zēns-runātājs:

Lūk, Kristaps pats saka:
Tā, tā, tā, tā.

Dedze:

Tā jau gan bija, nu ja, nu ja!
Bet diez cik labi vis neatminu, —
Tas bija jau sen, cik es zinu.

Zēns-runātājs:

Vai piecsimts gadu būs atpakaļ,
Bet Lielais Kristaps to atceras visnotaļ.
Bet tev būs gan to gadu daudz.

Dedze:

Mums gadus neskaitīt ļauts:
Mēs, Spīdolas cilts, paši darīnam
Sev dzīves laiku, —
Mēs gadus izplešam, saspiežam,
Kā miglas tvaiku.

Lielais Kristaps (klanās).

Cits zēns (glītāki ģērbts):

Lielais Kristaps saka, lai stāsta vēl:
Ka rīdzinieki pirka zemes tik vien,
Cik vienā vērš-ādā lien,
Un strēmelēs vēršādu sagrieza,
Tik lielu lauku, kā Rīgu apstiepa,
Tā lībiešu vecākus apkrāpa,
Rīgu tur uzcēla.

Balsis no ļaudīm:

— Nē, nē, Lielais Kristaps teic: nē: —
— Kas Rīgai maizi deva? — Kas ara? —
— Kas Rīgu cēla? — Kas lielu dara? —
— Tā vidzemnieku sūr-sūra vara! —
— Kad man būtu tā naudiņa —
— Kas guļ jūras dibenā,
— Es nopirkto Rīgas pili —
— Līdz ar visiem vāciešiem. —
— Tā jau tā Spīdolas naudiņa,
— Par kuŗu Rīga uzcelta. —
— Bet nau tā? — Kristaps saka tā! —

Lielais Kristaps (klanās).

Rātskungi:

— Ko, ļaudis, ļaucaties jūs bērnu spēlēs? —
— Mēs, rātskungi, taču Rīgu cēlām.

Balsis no ļaudīm:

— Vai jūs ķelles rokā ņēmāt? —

— Vai jūs nesāt kalķus, balķus? —

(Troksnis aizvien aug.)

Balsis šur, tur rātskunga:

— Vai kalpi noteic gan, kā jāceļ nams? —

— Vai maksā kalpi, kad ir pabeigts darbs?

— Kad jūs daudz maisīsaties Rīgas lietās,

— Mēs varam necelt: Rīga gatava!

Balsis no ļaudīm:

— Lūk, Rīga šiem ir gatava! —

— Lai grimst, — kāda šiem nau visa teikšana —

— Šiem sava tēvija! —

Vecākais rātskungs:

Pag', nekildojat, — vēl ir viena lieta. —

(Uz Dedzi.)

Teic, princese, kad Rīgu solies glābt,

Ko tu par algu prasi?

Citi rātskungi:

Jā, ko prasi?

Dedze:

Man alga nau vajdzīga,

Lai Rīga tik netiek atdota!

Lai Rīga tik netiek gatava!

Ļaudis:

— Tā ir labi! — Tā ir labi! —

— Tā lai notiek — kā tu saki! —

Rātskungs:

Tu, princese,

Būsi Rīgas valdniece, —

Tik atstāj mums kungu tiesības,

Lai mūsu priekšrocības ir neskārtas!

Ļaudis:

— Nost priekšrocības — priekštiesības!

Par ļaunu tautai turētas! —

Dedze:

Es skatīšu,

Lai tauta pati valdītu.

(Troksnis no šāvieniem, ļaudis spiežas uz priekšu un nobīda bērņus malā.)

Ļaudis:

- Klau! Kā krievi šauj!
- Klau, kā brakš!
- Kas tuvumā krakš!

(Piepēži lielgabala lode izlauž istabas sienu un nokrīt uz grīdas.
Lielas klaigas un bēgšana.)

Ļaudis:

- Vai! — vai! — vai! vai!
- Krievi nāk! — krievi nāk!

Rātskungi:

- Mūs nodeva tā Rīgas ragana!
- Tu ragana! — Tu Rīgas ragana!

Dedze (paceļ lodi un sviež to atpakaļ pa sienu):

Es lodi atpakaļ sviežu,
Postu pret naidnieku griežu,
Man līdzī uz pulvēŗa tornī!

(Priekšgars.)

Otrais posms

I. aina

Rīgas priekšā krievu kara nometne.

Mākoņaina, lietaina nakts. No tumšā tāluma, kuŗa galā spīgo kāda gaismas zīme, bēg krievu karapulki, bailēs kliegdami. Gaismas zīme arvien tuvojas un top skaidrāki redzams, ka tas ir kāda kareivja vizošstēls; apkārt tam spokaini fosforiscējoša gaisma. Spīdoši kareivji. Tēls ieziņmējas par Lāčplēsi.)

Krievu kareivji (paniskās bailēs bēgoši):

- Bēgat, bēgat! — Bēgat, bēgat! —
- Kādi briesmīgi kareivji
- Rīdziniekiem palīgā nākuši! —
- Bēgat, bēgat! — Bēgat, bēgat! —

Virsnieki (lūko apturēt bēgošos kareivjus):

- Stāvat, stāvat jel! Stāvat!
- Kareivji! Krievu kareivji!
- Esat atkal dūšīgi!

Kareivju balsis:

- Bēdz pats! — Un ceļā nestāvi! —
- Vai neredzi, cik tie spokaini! —
- Diez, kur tie tādi cēlušies? —
- Taisni mums virsū brāzušies! —
- Kur rīdziniekiem nākuši tādi biedri?
- Es labi redzu: tie naŗa zviedŗi! —
- Nu poļi tie ar' nau, nedz vāci! —
- Kur, velns, tu tāds nāci! —
- Ko tik daudz prātojat?! —
- Taisat, ka ātrāk aizmūkat! —

Kareivju balsis (citā pusē):

- Vai dzirdēj, kāds šausmīgs kļiedziens!

- Un kāds svilpiens! Kāds spiedziens!
- Tā lieta nau dabīga! —
- Tā burvība, nekītra burvība! —
- To dara tā Rīgas ragana! —
- Tik šonakt te pirmoreiz manīta! —

Vairāki virsnieki (lūko apturēt un sakārtot bēgošos):

- Kareivji! — Nebēgat! — Esat braši!

Kareivju balsis:

- Kad gribat mirt, tad stāvat paši!

Virsnieks (uz kādu kareivi):

- Stāvi, jeb es tev cirtīšu!

Kareivis:

- Pagaid', es rīt tev klausīšu!

Cits:

- Lūk, mūs šis var bez bailēm cirst —
- Ej pret spokiem, kur mirst!

Kareivju balsis (juku jukām):

- No bailēm man gluži galva mulst! —
- Man jau arī dult! —
- Skat, pašā priekšā kāds spīgo! —
- Jā, apkārt kūp un zvīgo! —
- Tāds milzīgs, plēsīgs vīrs! —
- Vai tāds var būt kristīgs un tīrs?!
- Nekristīts! Pagāns iznācis! —
- No jūras, saka, izkāpis! —
- Tas esot šiem Lāčplēsis! —
- Tā kā šiem cars! — Kā varonis! —
- Vajdzētu krustu mest! —
- Ak, ko, savu krustu būs nest! —
- Es metu krustu, bet nelīdz nekā! —
- Neko, pagāns, no krusta nejaudā! —

Cita kareivju grupa (sablivējusies):

- Visdrošākais kājas pār pleciem likt!
- Gudrais! — Uz priekšu nevar tikt! —
- Visi jau skrien, kā negudri!
- Būtu jel garām laiduši!

Jaunākie kareivji (uz kādu vecāku, kurš netiek
aši uz priekšu, nesdams kādas salaupītas mantas):

— Ko, veci, tu stiepi? —

— Kur tās mantas tu čiepi? —

— Kam, veci, tev vajga? Kam bēdzi?

— Ko tu tāds jēdzi?

— Kas šim no mantām, no bēgšanas taps?

— Tā kā tā tev rīt kaps!

(Pagrūž veci un paņem viņa mantas.)

Liela auguma kareivis (smejas):

— Še paliec, mums jauniem vēl jādzīvo!

Citi:

— Tad dūšīgāk jāleko!

Vēl citi:

— Tas klupdams ceļu tik aizsprosto!

(Dzirdas no tāluma spēcīga balss, kā no Lāčplēša.)

Balss:

Prom, naidnieki!

Vai nepazīstat Lāčplēsi!

Kareivji:

— Cik briesmīgs! Kā ļauj!

— Un kā tas kauj!

— Lai jel mums dzīviem aizbēgt ļauj!

(Priekšgars.)

II. aina

Lielā sapulces istaba.

Istaba pilna ļaužu. Pa istabu iet apkārt pulciņi dziedādami un
dejodami. Visi svin Rīgas uzvaras un prieka svētkus.

Pirmais skats

Puišu un meitu kori (ar lielākiem un mazākiem
zvaniņiem iet apkārt pa skatuvi dziedādami):

Lieli zvani, smagi zvani —

Dund! dund! dund! dund!

Nu jūs gana zvanījuši: —
Dund! dund! dund! dund!

Nu mēs gana skundējuši —
Skund! skund! skund! skund!

Sēru zvani — klustat!
Bēru zvani — klustat!
Skund! skund! skund!
Dund! dund! dund!

Meitas:

Sīki, mazi zvanelīši —
Tili! tili! tili! tili!
Līgsmes, prieka vēstnesīši,
Tili! tili! til!
Jūsu reize atnākusi —
Cili! cili! cili! cili!
Prieka zvani — zvani!
Deju skaņi — skani!
Cili! cili! cili!
Tili! tili! tili! til!

Zēni un meitenes (ar puķu appuškotiem trijdesnīšiem):

Zēni, zēni, meitenītes
Nu uz deju taisaties!
(Ķircinot vecos):

Veci vīri klumburkājas,
Vecas meitas kunkstētājas —
Nu no kaktiem ārā līst!
Nu lai dejā kurpes plīst!

Vīri (rokās tiem dažādi amata rīki):

Visi kājas loka!
Deja nau no joka!
Ij kam kāja koka —
Visi līdzī lec!
Piesīt vēl ar kāju,
Lai dreb visa māja,
Tad pie sirds tev gāja,
Kad tu līdzī lec!

Sievas (vicina rokās jostas un prievītes):

Briesmīgs krievs bij ū!
Kur tās briesmas nu?
Lāčplēsis tiem uzsauc nost!
Krievi devās projām jozt.

Krievi klupu klūp —
Ašāk aizskriet rūp:
„Lai to Rīgu parauj velns!
„Man priekš acīm zils un melns!“

(Gaŗām aiziedamas un izrādīdamas bijušās briesmas.)

Laudis:

Mieru, mieru, deĵotāji!
Klusu, klusu, dziedātāji! —
Atnāk mūsu princesīte,
Mūsu Rīgas glābējiņa.

(Apstājas dziedāšana un deĵošana.)

Otrais skats

Parādās **Dedze**, svētku tērpā, līdzīgā pirmajam tērpam, tikai bagātākos greznojumos, zelta, ne sudraba un spilgtākās krāsās. Viņai līdzās viņas pavadones — **Cielaviņa** un **Žagata**, arī svētku drēbēs. Pavada viņu arī Rīgas pilsētas godasargi.)

Dedze:

Sveika, brīvā Rīgas tauta!
Uzvarsvētkus svinēdama!
Šodien dziedat, šodien deĵat —
Rītu darbā: Rīgu celt!
Kaŗi Rīgu aizkavēja,
Atgūt aŗi pasteidzat!

Laudis:

— Sveika, sveika, princesīte! —
— Sveika, mūsu glābējiņa! —
— Sveika, Rīgas raganīņa!
— Naidenieku biedētāja!

Dedze (dzied):

Zila debess, zaļa zeme —
Vidū saule rituļoja,

Balti putu mākonīši
Gar malām lūkojās.

Debess brīva — padebešu,
Rīga brīva — ienaidnieku, —
Rītu visi laukā skriet
Latvju saulē sildīties!

Laudis:

Nāc tu mūsu pulciņā,
Pastaigāsim dziedādami —
Savu Rīgu slavēdami,
Sav' uzvaru svinēdami!

Dedze (uz Cielaviņu un Žagatu):

Ejam, ejam — manas māsas,
Laudīm līdzī priecāties!

Žagata:

Vai princesei par godu būs,
Kad ļaudīs iemaisīta klūs?

(Viņa atkāpjas, kamēr Dedze un Cielaviņa iestājas rindās.)

Dedze:

Atšķiries, atšķiries,
Kā tu atkal pieslēgsies?

Žagata:

Vai tu pati pieslēgsies?

Dedze (asi):

Atkāpies!

(Žagata aiziet aizvainota.)

Sievas (uz Dedzi, pasmiedamās par Žagatu):

Nu, tu Rīgas princesīte,
Tu nu Rīgā palicēja!

Dedze:

Vai es Rīgā palicēja?
Es tik nācu Rīgu glābt.

Sieva:

— Tevi Rīga saistījusi,
Kad tai laba darījusi,
Nu tev allaž jāglābj mūs!

Cita:

Mēs tev dosim līgavaini,
Tas tev' projām nelaidīs.

Dedze:

Ne es varu, ne es gribu
Līgavainim saistīties!

Vairākas sievas:

— Mums ir skaisti Rīgas zēni —
— Citu tādu brašu nava —
— Tu sev vari izvēlē —
— Tādu kā to dieva dēlu —

Dedze:

Tencin, tencin, Rīgas mātes!
Ne es ņemu, ne es eju! —
Esmu Rīgā atsūtīta,
Atkal projām aizgājēja.

Sievas:

— Vai tev sirds jau sasaistīta
Tur ar kādu svešu princi?

Otra sieva:

Vai par prastu Rīgas zēni
Tādai jūras princesītei?

Cita sieva:

Nākat, zēni, rādaties!

Zēni (nostājas rindā Dedzes priekšā un apsveic viņu klanīdamies):

Sveika, daiļā princesīte!

Dedze:

Braši zēni, ozoldēli!
Būs tām daiļām liepu meitām!

(Grupa aizvīrās uz malu.)

Trešais skats

Otrā skatuves malā iznāk Rīgas rātskungi, savā ornatā
kā uz svētkiem.

Rātskungi (sarunājas aši, paklusi apsprieždamies pēdējo
reizi):

Jaunākais rātskungs:

Ja neatzīst tā mūsu priekšrocības? —

Vecākais rātskungs:

Mēs piedāvāsim viņai Rīgas kroni!

Vairāki rātskungi (smejas):

Ha, ha, ha — Rīgas kroni? Kur tas tāds?

Jaunākais rātskungs:

Ja nepieņem?!

Vecākais:

Ā! pieņems! sieviete!

Jaunākais rātskungs:

Ja neatzīst ij tad?!

Vecākais rātskungs:

Tad kronis beigts!

Mēs ļaudis kūdīsim, — tie negrib kroni.

Nu, kungi: viens iet tautā, — mēs pie kundzes!

(Viens rātskungs tuvojas grupai, kur Dedze ar sievām,
citi lēni un svinīgi iet pie Dedzes.)

Rātskungs (uz sievām ap Dedzi):

Ko jūs, mātes, sanākušas,

Vīru kundzei dāvādamas, —

Mēs tai nesam citu balvu:

Rīgas kroni, pašu kroni!

Sievas un ļaudis:

— Lūk! — lūk! — lūk! —

— Ko tie domā! — rāteskungi! —

— Tā tie kopā sačukstēja —

— Vecais lapsa, — tas ir īstais! —

Cielaviņa (klusī Dedzei):

Dzi, dzi, Dedze, kroni sola.

Dedze (tāpat klusi):

Ko man kronis? Man jau jāiet.

Cielaviņa (tāpat):

Nācām dzīvi sapņot — sapņo!

Dedze (tāpat):

Sapņot dzīvi — izsapņot!

(Rātskungi pienākuši pie Dedzes.)

Vecākais rātskungs (uz Dedzi):

Mēs kundzi lūdzam sēsties goda vietā,
Kas rātes sagādāta uzveicējai!

(Dedze atsēstas augstajā krēslā, kas uzcelts svinīgam gadījumam, apkārt grupējas rātskungi, zviedru sardze, ģildes un citi.)

Ļaudis (jūsmīgi apsveic Dedzi):

— Sveika! sveika! princesīte! —
— Sveika! Rīgas izglābēja! —
— Sveika, Rīgas raganīņa! —
— Sveika, tautas gādātāja! —

Rātskungi (svinīgi nostājas Dedzes priekšā un apsveikdami klanās).

Zviedru sardze (parāda militāru godu).

Citi (klanās un sumina).

Vecākais rātskungs (panākdams uz priekšu un nostādamies svinīgā pozā Dedzes priekšā):

Mēs Rīgas visi augstās rātes kungi,
Un visa tauta līdzī sveicam tevi!

Ļaudis (starpā saukdami):

— Sveika! sveika! — Mūsu mīļā!
— Mūsu mīļā princesīte!

Vecākais rātskungs:

Tu redzi, kundze, kāda sajūsmība!
Ka nevaru ne izteikt apsveikumu!
Tad gribu runu saņemt īsumā:
Tu viena glābi Rīgu un mēs tagad
Kā atzinību gribam tevi iecelt —
Mēs celsim tevi nu par valdnieci,
Kas nobeidz Rīgas nīknās kara gaitas
Un mieru slēdz ar lielo krievu caru,
Un apstiprina rātes priekšrocības,
Kas jau no mūžiem bija un uz mūžiem.

(Apstājas un pētoši lūkojas Dedzē.)

Un šinī cerībā mēs piedāvājam, —
Mēs piedāvājam tevīm — Rīgas kroni!
(Ļaudis dzirdama kustība un čukstoņa.)

Jaunākais rātskungs:

Lūk, tauta! rātes celtā valdniece!

Nu, apsveicat to skaļiem saucieniem!

Ļaudis:

— Dzīvo! dzīvo! princesīte! —

— Dzīvo, Rīgas paglābēja! —

— Kādēļ rāte viņu cēla? —

— Paši ceļam princesīti! —

— Kādēļ viņai dāvā kroni? —

— Viņa teica: tautai valdīt! —

Dedze (pacēlas no krēsla un māj ar roku).

Jaunākais rātskungs:

Klau! Klusu, ļaudis, kundze vēlas runāt!

Dedze:

Rīgas tauta, mīlie ļaudis!

Atsakos no valdniek-goda.

Atsakos no Rīgas kroņa,

Aiziešu no Rīgas mājās,

Kad būs miera līgums noslēgts!

Ļaudis:

— Neej! — Neej! — Kur tu iesi? —

— Bruks mums virsū ienaidnieki! —

Vecais rātskungs:

Mēs lūdzam, neatsakies, augstā kundze!

Nupat ir miera līgums jānoslēdz.

No krieviem atnākuši sūtņi šurp:

Tie mūsu tiesības un priekšrocības

Grib tagad atzīt līdzī kā ij tu.

Dedze:

Jā, miers ir jānoslēdz, lai ienāk sūtņi!

(Ļaudis uztraukums un čukstoņa.)

Ceturtais skats

Tiek ievesti krievu sūtņi. Viņu izturēšanās ir daudz piekāpīgāka nekā pirmo reizi.

Jaunākais rātskungs:

Nu, klusu, ļaudis! Krievu sūtņi nāk.

Sūtņu runātājs (klanās Dedzes un tad rātskungu
un ļaužu priekšā):

Lielais Pēter-cars liek apsveikt daiļo kundzi,
Rīgas rātes kungus līdz ar visu tautu!
Zviedru virsniekus, kas vadoņi šai zemei!
Nākam mieru līgt no lielā krievu cara:
Rīgu brīvu atzīsim, tik meslus dodat!

Dedze:

Es pretī sveicu Pēter-cara sūtņus!

Vecākais rātskungs:

Es augstās rātes vārdā sveicu sūtņus!

Krievu sūtnis:

Vēl man lielais cars liek sacīt šādus vārdus:
Krievu cars daudz dzirdējis par daiļo kundzi,
Viņas augsto gudrību un burvju spēku,
Kurš ir pārspējis pat lielos cara pulkus,
Ka tie atkāpās no Rīgas līdz pat Cēsīm,
Kad tie dzirdēj' viņas karapulku balsis.
(Viņš apstājas un klanās vēl reiz Dedzes priekšā.)

Lielais krievu cars ir dzirdējis vēl vairāk:
Par to skaistumu, kāds neredzēts zem saules,
Un kas piemīt tik daiļai Rīgas kundzei:
Lielais Pēter-cars liek jautāt daiļai kundzei,
Vai gan cars drīkst sūtīt kundzei savus sūtņus,
Kas tai noliktu pie daiļām kājām valsti
Un tik izlūgtos priekš cara kundzes roku!

(Vispārējs uztraukums.)

Cielaviņa (iečukst ko ausīs Dedzei).

Laudis:

— Klausat! Klausat! — Vai jūs dzirdat?
— Ko tie krievu kungi saka! —

Sūtnis (turpina ar pašapmierinātu un viltīgu smaidu):

Miera līgumā tad būtu noteikumi,
Kādus pavēlētu pati augstā kundze, —
Visu žēlīgais un lielais cars tā runā.

Laudis:

— Princesīte, — princesīte! —
— Kur tā augsti nu tiek celta! —

- Kur nu paliek Rīgas zēni? —
- Dieviņ, kāds tai līgavainis! —
- Kādas nedzirdētas lietas!
- Kāda nu ir Rīgai laime! —

V e c ā k a i s r ā t s k u n g s :

Mēs, augstā rāte, sveicam krievu kungus
 Un uzklausamies miera priekšlikumus.
 Bet viss nu atkaras no augstās kundzes,
 Mēs viņas rokā dodam nolēmumu;
 Uz viņu klausaties, ko viņa teiks.
 Bet jūsu žēlīgo un lielo caru
 Mēs dziļi tencinam par viņa vārdiem
 Un viņa žēlastības priekšlikumiem!

D e d z e (pieceļas savā krēslā):

Jums, augstie sūtņu kungi, pateicos
 Par cēlo sveicienu no cēlā cara.
 Un kā jau teica Rīgas augstā rāte —
 Par viņa žēlastības priekšlikumiem. —

(Tad piepēži citādā balss noskaņā):

Bet pieņemt to nevaru —
 No Rīgas es aizeju
 Turp, no kurienes atnācu, —
 Kad miers būs slēgts un sveikts,
 Tad mans uzdevums te veikts.

Ļ a u d i s :

- Princesīt, ko tu dari? —
- Kā atteikties vari? —
- Tas nevar būt! — Tas nevar būt!
- Viņai vaj'ga par carieni kļūt!

V e c ā k a i s r ā t s k u n g s :

Mēs, kundze, nolemšanu atliksim! —
 Tik lielas lietas labi jāpārdomā.
 Mēs rītu dosim sūtņiem atbildi.

K r i e v u s ū t n i s :

Daiļā kundze vēlas mūs tik vārdiem pārsteigt.
 Mēs jau kundzes augsto gudrību gan jutām.
 Tikai to vēl gribu teikt: nav zemes virsū
 Gala cara žēlastībai, c a r a v a r a i !

Otrais sūtnis:

Es tik to vēl gribu teikt: nau zemes virsū
Otra tā kā cars, tik gudra, stipra — skaista!

Trešais sūtnis:

Es tik to vēl gribu teikt: nau zemes virsū
Otra tā kā cars, tik dusmīga un nikna!

Dedze:

Nesat no manis, kā pienākas,
Tam vecam niknam caram labdienas!

Otrais sūtnis:

Cara tētiņš ir jauns!

Dedze (piepēži satrūkstas un aši nosaka):

Tad man ir kauns!
Rīgas augstie rātskungi
Dos jums atbildi!

(Viņa aši nokāpj no augstā krēsla un aizsteidzas, pavadīta no
Cielaviņas.)

Krievu sūtni (smejas):

Ha, ha, ha, ha! cara tētiņš nopriecāsies!

Vecākais rātskungs (uz sūtniem):

Tad, kungi, sūtat tikai preciniekus!

Ļaudis:

— Princesītei jāapprecas! —
— Nu tā neatstās mūs vienus!
— Tā jau negrib! — tā jau aiziet! —
— Nu, priekš mums tai vaj'dzēs gribēt!
— Princesīte! princesīte!

(Priekšskars.)

III. aina

Istaba pilsētas nama blakus telpās.

Istaba tumša.

Pirmais skats

Dedze, aiz viņas ienāk Cielaviņa; abas steigā.

Dedze:

Nāc še, te varēsim paslēpties!

Cielaviņa:

Ko? še?

Dedze:

Vai ir te kur apsēsties?

Cielaviņa:

Ko tu tā skrien?

Ko tādā tumšā kaktā lien?

Dedze:

Nāc vien!

Cielaviņa:

Man gluži bailes še top.

Dedze:

Man bailes, kur ļaudis jāsastop.

Cielaviņa:

Vai zini, kāds tad viņš ir?

Dedze:

Jau viss to no citiem cilvēkiem šķir.

Kā visus viņš baida.

Cielaviņa:

Tie dreb no viņa mīlas un naida.

Bet tevi viņš gaida.

Dedze:

Viens teic, ka nikns. —

Cielaviņa:

Cits teic, ka skaists!

Dedze:

Tad tāds pret mani laists!

Prieks būtu tādu veikt.

Cielaviņa:

Ko tur teikt?!

Tu jau to veici neredzot.

Cik dzirdējis pastāstot

No sūtņiem, kas bij šē nākuši. —

Dedze (viņu pārtraukdama):

— Pils atslēgas ņemt kā valdnieki. —

Cielaviņa:

Kad uzlaidi tiem Lāčplēsi,

Tie nāk nu kā lūdzēji-precinieki!

Bet kā tad nu tu lem?

Tu viņu ņem?

Dedze:

Kā gan šis izskatas?

Ūsas laikam gar-gaŗi nokaras;

Un plata bārda. —

Cielaviņa:

Nē, nē!

Dedze:

Un balss skan kā pārkoņa dārda. —

Un resns kā krievu pulkveŗi. —

Cielaviņa:

— Kā ozolmucas vēderi!

Dedze:

Nau jau nu tievi ij Rīgas rātes —

Cielaviņa:

Vīri kā vīna vātes. —

Dedze:

Viņš būs kā mūsu tēvocis Sams,

Kas staigā no resnuma tusnīdams.

Cielaviņa:

Nē, nē, — tāds Pēters vis nau!

Dedze:

Vai tad tu izzināji to jau?

Cielaviņa:

No Žagatiņas!

Tai jau par visu ir jaunākās ziņas.

D e d z e :

Austiņas viņai visur ausās,
Visu tā izzin, visos tā klausās. —

C i e l a v i ņ a :

— Un mēlīte tek un rit
Un dzeļ un sit!

D e d z e :

Kur tad viņa nu palika?

C i e l a v i ņ a :

Kaut kur jau mēlot aizskrēja.
Viņa tagad ir dusmīga.

D e d z e :

Par ko tad tev šķiet?

C i e l a v i ņ a :

Ka liki ar ļaudīm kopā iet.

D e d z e :

Viņa nav mūsu dzimuma,
Velti mums līdzī palaista.
(Atmet ar roku.)

C i e l a v i ņ a :

Cars esot gara auguma,
Slaiks un tievs,
Nemaz ne kā krievs, —
Mazas, mazas ūsiņas,
Kā zem deguna piešūtas,
Bet piere plata,
Acis asa, caururbjoša skata,
Tāds redzēts reti. —

D e d z e :

— Nu, nāc tu man pretī!

C i e l a v i ņ a :

Esot šē ari tā gleznots tēls —
Ļoti cēls.
Teic, krievu sūtnis to atstājis,
Laikam priekš tevis būs domājis,
Tā prātā man ienāca.

D e d z e :

Liec, lai tā galvu man iztaisa!

Cielaviņa:

Kā tad! Tev jau, protams, to vajdzēs ņemt!
Ko tur daudz lemt?

Dedze:

Nē! Ko tu? — Es gribu tikt atpakaļ
Uz mūsu dzelmi, kur likteņus kaļ.

Cielaviņa (bēdīgi):

Nez kāds mūsu liktenis būs?
Man bailes, ka neziņā grūs!
Man arī no ļaudīm bailes:
Tiem sirdī ir tādas svešādas gailes,
Tie visi priekš sevis ko grib,
Kā ļaunums tiem acīs žib —

Dedze:

Bet mēs jau nācām še sērst,
Lai ļaunu var vērst. —

Cielaviņa:

— Man gluži skumja top sirds —
Bet tev jau carienes kronis mirdz.

Dedze:

Aiz tā varbūt tik viltus ņirdz! —

Cielaviņa:

Vai tāds mūsu dzīves sapnis būtu?

Dedze:

Es vēl ne visas šē jūtas jūtu. —

Cielaviņa:

— Tu mīlu vēl gūtu!

Dedze (piepēži):

Ej, liec tā galvu uztaisīt!

Cielaviņa:

Tu viena šē paliec?!

Dedze:

Nu, ej tūlit!

(Cielaviņa aiziet.)

Otrais skats

Dedze (viena, domīga, uztraukta, pilna šaubu):

Ko tad es gribu? — Vai tad es zinu?
Viss manim pretīgs, ko vien es minu!
Kā viņa teica: lai mīlu gūtu?
Vai lai pati es mīlu jūtu? —
Ak, sapnis, mans sapnis — un viena nakts!
Nakts tumsā viss cilvēku liktenis rakts.

(Vairīdamās:)

Vai man to baudīt? — Vēl varu bēgt!
Vai ļaut sevi šaurajā lokā slēgt?
Tur mājās tāds klusums! laime! un plašums!
Ko tad es gribu? Vai tad es zinu?
Viss draud ar sāpēm, ko vien es minu.

(Raudamās uz priekšu.)

Vai kluso laimi es nepanesu?
Vai ilgās pēc citas dzīves es dvesu?
Vai ļaužu dzīvē es nācu sērst,
Lai ļaunumu labā varētu vērst?
Ak, sapņot! viss sapnis, ko vien es minu!
Vai sapņot? vai raudāt? Ko gribu? — Ko zinu?

(Nogrimusi savās mocošās dziņās.)

Trešais skats

Tumsā parādās Spīdolas tēls.

Dedze (uzlēkdama kājās, preti Spīdolai):

Tu nāci, māt'!
Nāc mani mierināt?

Spīdolas tēls:

Nāku tevi atpakaļ aicināt!

Dedze:

Tu pati sauci: iet šo gaitu?

Spīdola:

Es tevīm to par grūtu skaitu.

Dedze:

Bet nebij cits, kas to iet.

Spīdola:

Man žēl, ka tu ciet.

Dedze:

Sava bērna tev žēl, bet tauta?

Spīdola:

Vēl tai brīve nau ļauta.

Dedze (visas savas šaubas reizē izvēršdama):

Bet Lāčplēsis teic: ij zaudējums

Būs ieguvums.

Un es — es gribēju iet ij priekš sevis,

Just, ko liktens ir cilvēkiem devis,

Mana laime, kas pārāk klusa,

Bij dusa. — —

Spīdola:

Priekš sevis ejot zaudēsi

Ij sevi, ij pasauli,

Ij likteni!

Dedze:

Ir dzīvju, maiņu un likteņu daudz.

Spīdola:

Es gribēju, lai tevi maiņas saudz:

Še zemes jūtas līdz tevi rautu,

Mīla, naid, ciešanas tevi skautu.

Nāc atpakaļ vēl pirms rīta!

No visa būsi tad atpestīta.

Es nācu tevi brīdināt.

Dedze (uztraukta):

Ak māt', mīlā māt'!

Vēl man še nekas nau sniegts:

Vēl Rīgai miers ir liegts. — —

Spīdola (viņu pārtraukdama un turpinādama):

— Ne kronis vēl ir, ne mīla,

Nedz sāpes, — bet kad tie reiz vīla?

Dedze:

Viena nakts tik! — un sapnis man izsapņots!

Tas bij man no liktens un tevis dots!

Spīdola:

Ak, mīla! Ak, kaut tev to nepazīt! —

Vēl vienu tev solu, kad liktens krīt:
Tev nāvi var dot tik ar sudraba lodi —
Kad pati to lej un citam dodi!
Tavu likteni nododu tavām rokām:
Sargies nu pati no draudošām mokām!
Ak, meitiņ, nāc! nāc! nāc!

D e d z e (sevi nogrimusi, nekustas).

S p ī d o l a :

Ak vai! tu vaidu ceļu sāk!
Es nespēju ceļu tev pērlēm klāt —
Tik asarām!

D e d z e :

Ak māt'!

(S p ī d o l a s t ē l s n o z ū d .)

Ceturtais skats

D e d z e (atkal viena, klusi, kā raudot):

Man gribas raudāt,
Man gribas smieties,
No manis ilgas
Laukā grib lieties. —

Ai, vilņi, vilņi,
Ai, jūras tāle, —
Ai, krasta smiltis,
Ai, sausā zāle!

(Durvis atveras un parādās C i e l a v ī ņ a, aiz viņas rātskungi.)

C i e l a v ī ņ a :

Dedze, tevi meklē rātskungi!
Dod nu tiem atbildi!

R ā t s k u n g i :

Ko, kundze, teikt? — Lai sūta precniekus!

D e d z e :

Lai nāk pats cars!

(Priekšskars.)

IV. aina

Cara nometnē pie Cēsīm.

Telts. Galds. Krēsls. Ir nakts.

Pirmais skats

Cars Pēters, nemierīgi staigā pa telti. Sargkareivis ienāk.

Sargkareivis:

Visu žēlīgāk — — —

Cars Pēters (viņu aši pārtrauc pusvārdā):

Teic aši, kas tev sakāms!

Sargkareivis:

Kāda sieviete šē — — —

Cars Pēters:

Skaista?

Sargkareivis:

Rīdzinieces —

Visas skaistas.

Cars Pēters:

Teltī iaved!

Sargkareivis:

Tai esot ziņas.

Cars Pēters:

Šurp ved!

(Sargkareivis aiziet.)

Cars Pēters (tāpat nemierīgi staigādams):

Kā lai bēgļus apturu jel Cēsīs?

Lāsts tev, ragana! — Jau Rīga bij man rokās! —

Kaŗa viltību, lūk, izgudro šī gudrā!

Bailes uzlaiŗ pulkiem! — Pag, man ari viltus:

Kuŗa sieviete spēj atstāvēt, kad prec to?

(Parādīdamies telts durvīs sauc:)

Kur tā nācēja?

Sargkareivis (bailīgi):

Cars, bijāt aizņemts runā!

Cars Pēters (dusmīgi):
Muļķis! Ievest!

Otrais skats

Sargkareivis ievēd Žagatu.

Sargkareivis (uz Žagatu):
Ceļos krist priekš lielā cara!

Žagata (paliek stāvēt, smīnēdama).

Cars Pēters:
Kas tu esi?

Žagata:
Rīgas kundzes pavadone.

Cars Pēters:
Ā! — un sauc kā?

Žagata:
Žagata.

Cars Pēters:
Tu gribi nodot?

Žagata (lepnā, mainītā tonī):
Tā Rīgā nerunā ar sievietēm.

Cars Pēters (pārsteigts no viņas, bet nepadodamies
iespaidam):

Ā! — Kas tad sakāms kundzes pavadonēm,
Kas nāk pie pretnieka? — Vai esi sūtne,
Un gribi mani vilt?

Žagata (lepnī):
Es varu aiziet.

Cars Pēters:
Ā! — Tu man patīc, šonakt būsi mana.

Žagata (ironiski):
Es šaubos, vai tā būs, kaut tīku tevīm.

Cars Pēters:
Tu aiziet nevari, tu manā varā!

Žagata (ironiski):
Tev varas nava pat par saviem pulkiem!

Cars Pēters:

Par tevi gan.

Žagata:

Par mani augstāks spēks.

Cars Pēters:

Tad teic, kā turēt bēglus?

Žagata:

Teikšu vairāk:

Kā Rīgu gūt, kā salauzt raganspēku.

Cars Pēters:

Un algā?

Žagata:

Liec: lai Rīga gatava!

Cars Pēters:

Ko nozīmē tas?

Žagata:

Teikšu tev.

Cars Pēters:

Es solu! —

Tad saki, kādēļ Rīga nepadodas?

Lauž miera līgumu! Kas Rīgai palīgs?

Vai kara biedri nāk?

Žagata:

Tik ragana!

Tev glēvi pulki, — sen būt Rīgu ņēmis —

Tur bads. —

Cars Pēters:

Nu?

Žagata:

Tevi uzvar sievietē!

Šī ragana, kas Rīgai iedveš drosmi,

Kas sacel tautu, zemo tautu: latvjus,

Kas senos latvju varoņus sauc cīņā!

Tu spoku biedēts!

Cars Pēters:

Kāds tiem karaspēks?

Žagata:

Tas gluži necīgs, — Rīgai jāpadodas —
Ej atpakaļ, pret Rīgu! Rīgu ņemsi!

Cars Pēters:

Bet ragana? To lodes neķerot.

Žagata:

Ir arī līdzekļi pret raganām.

Cars Pēters:

Un kādi?

Žagata:

Visi man ir zināmi:

Vai brīvi laid tu mani atpakaļ?

Cars Pēters:

Es solu.

Žagata:

Dosi rokās man, ko vēlos?

Cars Pēters:

Es solu. — Naudu algā neprasi?

Žagata:

Man savi mērķi.

Cars Pēters:

Kas tu tāda esi?

Un kādēļ uzstājies pret savējiem?

Žagata:

Es neatbildu.

Cars Pēters:

Kā tad lai tev ticu?

Žagata (pēc brīža):

— Tie nava manējie, man citi mērķi, —
Starp mums ir naidis; tik ragana to nezina.

Cars Pēters:

Tad kā es veikšu Rīgas raganu?

Žagata:

Ar sudrablodi viņa nošaujama.

Cars Pēters:

Vai mirst?

Žagata:

Šai dzīvei mirst, bet pārvēršas.

Cars Pēters (pēc brīža):

Tu vairāk derīga man nespēj būt,
Bet, lai man nekaiti, še būsī gūstā!!

(Durvis pavērdams, sauc:)

Šo gūstā paturēt!

Žagata:

Tu nodevējs!

Ne tevīm mani vilt! Ha, ha, ha, ha!

Trešais skats

Sargkareivji ienāk un aizved Žagatu.

Cars Pēters (sauc):

Šurp pirmos virsniekus!

(Vairāki virsnieki ienāk.)

Virsnieks:

Ko pavēl cars?

Cars Pēters (mainītā tonī):

Visus jātniekus uz Rīgu projām! Tūdaļ!
Visiem kāju pulkiem sekot Rīgā! Tūdaļ!

Virsnieks (šaubās jautādams):

Cari? —

Cars Pēters:

Kas vēl bēg, tos tūdaļ nošaut!

(Uz pirmo virsnieku:)

Ejat!

Sargkareivis (parādās pie telts durvīm):

Car! no Rīgas sūtnis, steidzams!

Cars Pēters:

Šurpu ievest!

(Krievu sūtnis, kas bija uz Rīgu sūtīts, ienāk teltī.)

Cars Pēters (uz sūtni, aši):

Saki!

Sūtnis:

Rīgas kundze lūdz: nāc pats kā precnieks!

Cars Pēters (uz dažiem virsniekiem):

Jūs man sekosat, — es tūdaļ jāju Rīgā!

Sargkareivis (pie telts durvīm, bailīgi):

Car, kas ziņot nāca še, — tā bija burve!

Vērtās žagatā — un projām bij — caur logu!

(Viņam no bailēm grūti nākas runāt.)

Cars Pēters:

Sargus pakārt! Kam to izlaida caur logu!

(Ar dūri gaisā draudēdams žagatai:)

Vēl tu neveic! Sudrablode ķers ij tevi!

(Uz virsniekiem:)

Prom uz Rīgu!

(Priekškars.)

Trešais posms

I. aina

Rīgas pilsētas nams.

Blakus telpas.

Vienā malā uz postamenta melni aizsegts tēls.

Dedze. Cielaviņa.

Cielaviņa (vezdama aiz rokas Dedzi):

Dedze, mīlā! Debešķīgi
Tēlu meistars darinājis!
Tā kā dabā! Tā kā dzīvu!
Nāc nu! nāc nu — tādu daiļu!

(Pie tēla.)

Tādam Pēterim ir jābūt!
Tā kā liktens! — niknam caram.
Ja tas dzīvais cars nau šitāds,
Tad man jāteic — šis ir īstais!

Dedze:

Nu, tad rādi, kāds šis ira,
Kam tu tādu slavu dziedī?

Cielaviņa:

Ak, tik daiļš, ka es tepat jau —
Tūdaļ viņā iemīlējos!

Dedze (smejas).

Cielaviņa:

Dedze, nesmejies! Kas zina,
Vai tu pati neiemīlies?

Dedze:

Atsedz nu jel vaļā vaigu!

Cielaviņa:

Viņš kā mētelī būt' sedzies.

Dedze:

Lai tad mēтели viņš atsedz!

Cielaviņa:

Jā, tas, kas šo darinājis,
Esot redzējs caru dzīvu;
Tādēļ tēls tik pareizs esot.

Dedze:

Labi, — tad ar tavu tēlu
Parunāsim kā ar dzīvu!

(Uz tēlu, jautri, nebēdīgi:)

Pēter, car! Ko slēpjat seju?
Drošāk! še tik divas kundzes
Vēlas ar jums iepazīties.

Cielaviņa:

Viena, ko jūs bildinājāt,
Varbūt ņems jūs, ja tai tiksat.

(Atklāj tēlu.)

Dedze (pārsteigta, atkāpjās soli, kā sabaidījusies):

— Ā! patiesi! — Tēls ir dabīgs!
— Ko tik nikni manī skaties?

Cielaviņa:

Tu jau nobaidījies drusku!
Itin kā vai sava liktens.
Man jau ari būtu bailes.

Dedze:

Labu dienu, cari Pēter!
Jūs jau mani nobaidījāt,
Niknā cara žēlastība! —
Jums par to ir jāplēš ūsas.

(Sadūšinādamās paņem tēlam aiz ūsām; smiedamās:)

Cielaviņa:

Nenoplēs! — nau daudz to ūsu!

Dedze:

Cik viņš pai! ne vārda neteic —
Nu es viņu apglaudišu!

Cielaviņa (uz tēlu):

Dedze būs jau tevīm laba,
Kad tik tu tai būtu labiņš.

Dedze:

Viņš jau nesaka ne vārda —
Deguntiņš ir jāparausta.

(Piepēži iesaucas un atbēg.)

Vai! viņš tā kā sakustējās!

Cielaviņa:

Kurš tad ļaus — un nu vēl caris! —
Ka aiz deguna to vazā?

Dedze:

Bet cik mīksti viņa vaigi!

Cielaviņa:

Ir jau darināts no drēbes.

Dedze:

Vai tik maigs būs tas no miesas?

Cielaviņa (smiedamās):

Lūk, viņš galvu palocīja.

(Viņa sakustinājusi tēlu.)

Dedze:

Tu jau pati palocīji!

Cielaviņa:

Saki tu, tad maigs būs allaž,
Dos tev kroni, dos tev laimi!

Dedze:

Vai tik vien dod zemes sapnis?

Cielaviņa:

Zemes sapnis dod vēl mīlu!
— Es jau vienā iemīlējos,
Es jau devu viņam skūpstu —
Skūpsts pie mīlas esot vajdzīgs.
Viņš man jūrā dosies līdzī!
Zelta zivtiņas mēs būsim,
Kopā skriesim vizēdamas!

(Apskauj Dedzi.)

Dod tu caram arī skūpstu,
Tad tu gūsi zemes mīlu,
Gluži citāda kā jūra,
Zemes sapni izsapņosi!

Dedze:

Nu, tu lielais cari Pēter!
Dod tad šurpu savu vaigu,
Lai es tev no baltās jūras
Dodu dzelmes apsveicienu!

(Viņa ar rokām piešķaŗas tēlam, — tas nokrīt zemē, uzkrizdams viņai uz kājām.)

Dedze (iesaucas):

Vai man dienīņ! Ko tu dari?
Pats tu manim virsū brūci!
Ņem ar vari, ko tev dotu.
— Guli nu pie manām kājām.

Cielaviņa:

Negribēji gulēt rokās.

(Parādās kāds sulainis.)

Sulainis:

Kundze! atjājis cars Pēters! (Aiziet.)

Cielaviņa:

Vai man dienīņ! — Vai man dienīņ!

Dedze (uz Cielaviņu):

Nes to tēlu manās telpās!

Cielaviņa:

Nesu, nesu — sedzu, sedzu.

(Priekšķars.)

II. aina

Rīgas lielā sapulces istaba.

Tā pati kas agrāk.

Ļaudis jau gaida. Istabā ienāk Dedze un rātes kungi. Nostājas pie paaugstināta krēsla zviedŗu sardze ar savu virsnieku. Blakus Dedzes krēslam otrs — drusku zemāks — priekš cara — precnieka.

Pirmais skats

Dedze (palikdama stāvot pie augstā krēsla):

Mēs lūdzam šurpu caru Pēteri!

Vecākais rātskungs (uz rikotājiem):
Lai svinīgi ved šurpu lielo caru! (Uz Dedzi.)
Tu, kundze, pati tronī sēdēsi. —
Dedze (negriež uz viņu vērību).

Laudis (gaidīdami sarunājas):
— Kāds tad būs šis? — Stalts gan esot! —
— Maz tam ļaužu līdzī nākot —
— Viņš jau steidzas. — Rūp šim kāzas —
— Būs nu pazemīgs kā lūdzējs —
— Balvas dāvās kā jau precnieks. —

Otrais skats

Parādās goda sardze un virsnieki; starp viņiem
cars Pēters.

Cars Pēters (uz sargiem un virsniekiem, kas grib to
ievadīt istabā svinīgā kārtā):

No ceļa nost! Ko stājaties man priekšā?

Kāds virsnieks:
Mēs goda sardze! — Tev par godu stāvam.

Vairāki sargi:
Mums likts ir: svinīgi še tevi ievest.

Cars Pēters (atbīdīdams tos nost):
Pats ieiet zināšu, — nau vajadzīgs jūsu!
(Uz rātskungiem, kuŗi stājas viņam svinīgi ceļā.)
Še esmu, rātskungi! — Kur daļā kundze?
(Dedzi ieraudzīdams un apjukdams.)

Ā! tur tu esi! — Tiešām esi skaista!
Tik skaistu nebiju ne domās jutis!

Vecākais rātskungs (uz caru, pilns apjukuma un
izmisuma par ceremoniju traucēšanu):

Bet kungs un car — es ļoti atvainojos:
Ar lielu godu gribam tevi saņemt —
Tu neļauj tevī sveikt, ne pats mūs apsveic!

Cars (viņam piegrieždamies):
Jā, jūs te ari esat! — Sveiki, sveiki!
Bet netraucējat mani apsveikt kundzi.

Laudis:

- Sveicam tevi, cari Pēter! —
- Sveicam tevi, miera līdzējs! —
- Sveiks tu, princesītes precnieks! —
- Lūk, cik steidzīgs līgavainis! —

Cars:

Nu, labi, labi! Sveiki, sveiki, visi!
Bet ko jūs tā par sevi atgādinat,
Kad svarīgs ir tik viens: še daļā kundze!

(Pret Dedzi klanīdamies.)

Es pazemīgi tevi sveicu, skaistā!

Dedze (pretī palocīdama galvu):

Tad esi sveikts še Rīgā, lielais car!
Es apsveicinot sniedzu tevim roku.

Pēters (saņemdamas viņas roku):

Un es to paturu uz visiem laikiem!

Dedze (gribēdama atraut viņam roku):

Nē, nē! vēl pagaidīsi mazu brīdi!
Es kāpšu tronī še, un tev tur vieta!

Pēters:

Nē, es tev roku valā nelaidīšu,
Es iešu tevim līdzī sēsties tronī.

Dedze:

Nē, — tronī vietas tiek man vienai pašai.

Pēters:

Es tevi sēdināšu savā klēpī,
Kā pasauls karalieni izauklēšu,
Kā dimantrotu tev šo sirdi došu!

Dedze (savu roku atsvabinādama no viņa rokas):

Tev cieta roka ir, — to es jau jūtu:
Varbūt ij sirds tev cieta kā tas dimants?
Ej savā krēslā, tad mēs parunāsim!

Pēters:

Es tronī palieku!

Dedze:

Tad eju es.

Pēters:

Šis tronis piekrīt manim tik un tā, —
Es tevi precot ņemu to kā pūru.

Dedze:

Vēl mani precējis tu neesi.

Rātskungs (uztraukdamies, bet baidīdamies):

Kungs, žēlīgs cars! — es ļoti atvainojos —

Otrs rātskungs (tāpat):

— Jo pirms vēl nava likumīgā kārtā —

Trešs rātskungs (ari):

Pirms mūsu priekšrocības atzītas —

Zviedru virsnieks (piepēži iejaukdamies runā, noteikti un īsi uz Pēteri):

Es lūdzu kungu tūdaļ kāpt no troņa,
Kurš piekrīt vienīgi šai augstai kundzei.

Ļaudis (uztraukti):

— Skaties! skaties! — Nav pa jokam —

— Pārdrošs ir nu gan — tas Pēters —

— Kāds viņš varmāks būs, kad valdīs? — —

— Zviedri izglābs mūs no cara! —

Pēters (troni):

Es palieku!

Zviedru virsnieks (uz saviem kareivjiem):

Ņemt šķēpus! Marš uz priekšu!

Pēters (pieceļas):

Es varai padodos.

(Dusmīgi uz Dedzi.)

Teic savu vārdu!

Dedze:

Tu vairāk troņa kāro nekā manis.

Pēters (nokāpdams lejā, āši):

Nē, nē! es tevis gribu, tikai tevis!

Kaut vara ņemt man troni līdz un tevi.

(Viņš grib apskaut Dedzi, bet sajūt piepēži pretvaru un atkāpjas.)

Zviedru virsnieks (uz caru):

Es lūdzu augsto kundzi neaizskārt!

Pēters:

Ha, ha! man ceļā stāsat? Pagaidat!
Drīz jutisat!

Dedze:

Car, tu šē precnieks esi,
Ne patvaldnieks!

Pēters:

Tik tevi klausu, kundze, —
Tik saki „ja“ — un viss būs tavās rokās.

Dedze:

Tu savāds precnieks! pirmo reiz šē redzēts
Un gribi jā-vārdu uz acumirkli.
Es lūdzu aprunāties manās telpās,
Vai kopā saskaņu mēs atradīsim.

(Viņa aiziet līdz ar caru Pēteri.)

Trešais skats.

Laudis (paliek, uztraukti, bet klusu sarunājoties).

— Vai man bailes? — Tāds tas precnieks! —
— Varens kungs! — Bet brašie zviedri! —
— Nabadzīte princesīte! —
— Gan tā galā tiks ar tādiem! —

(Steidzīgi ieskrien kāds sargs.)

Sargs (piesteigdamies pie vecākā rātskunga):

Vai! augstais rātskungs, krievu pulks pie vārtiem!

Rātskungs:

Vai liels?

Sargs: Vēl ne! — Bet, saka, nākot citi!

Rātskungs:

Būs cara pavadoni, — cars jau steidzies
Būt pirmais šē, tie atnāk tikai tagad.

Laudis (klusās balsīs):

— Vai! vai! — diezin kas tas?—diezin, diezin!—

(Priekšskars.)

III. aina

Rīgas pilsētas namā. Dedzes telpas.

Pirmais skats.

Dedze un Cielaviņa ievēd caru Pēteri.

Dedze:

Nāc tik un nebaidies:
Neviens rātskungs šē neieies
Ar savu svinību, —
Šē es tik ar māsiņu.

Cars Pēters:

Šē labi, — bet kādēļ tu atvedi?
Kam velti laiku tērēji?

Dedze:

Vai velti laiku tērēju,
Kad pazīt vienam otru es iegribu?

Cars Pēters:

Es redzu tevi, tu patīci man, —
Ar to ir gan!

Dedze:

Tev, bet ne man.
Tu man esi vēl svešs,
Drūms un tumšs kā jūraugu mežs;
Vai tevī kāds saulains stars?
Vai esi tik cars?

Cars Pēters:

Tu mani redzēt varēji
Jau daudz agrāki —

Dedze (viņu pārtraukdama):

Es zinu: sūtnim bij glezniņa —
— Gan tevis paša līdzdota —

Cielaviņa (klusī):

— Īsta vīra gudrība!

Dedze:

Tagad nu šē tas tēls,
Kas Cielaviņai likās tik skaists un cēls.

Cars Pēters:
Un tev?

Dedze:
Tavu vaigu, lūk, pazīstu
Agrāk nekā tu manēju.

Cars Pēters:
Ko gribi tad vēl?
Ko kavējies vēl?

Dedze (saprāini):
Še manas zemes telpās tu esi —
Teic, kādu zemes dvesmu tu nesi?
Manu zemes sapni kā daiļosi?
Kādā augstē to pacelsi?
Tik augsti, cik dziļa ir jūras dzelme?
Tā sildīsi sirdi kā saules svelme?
Es dziļā jūras velgmē salstu,
Labāk es zemes sausmē kalstu — —
Vai spēji tu sirdi sildīt?
Jūras un zemes laimēm pildīt?

Cars Pēters:
Tu burve, — es zinu jau!
Tomēr man bailes nau.

Dedze:
Ne tā, ne tā, car' Pēteri!
Ak jel saproti!

Cars Pēters:
Es saprotu labi: tu vari burt,
Ij sirdī uguni kurt!

Dedze:
Ij sirdī?

Cars Pēters:
Jā, un tas tirdī!
Es tevi gribu tvert!
Tevi visu ar skūpstu dzert!

Dedze:
Ar skūpstu!

Cars Pēters:

Ar burvja spēku tu mani velc,
Dvēsele kā stiepta dzīsla smeldz.

Dedze (tuvojas aizsegtam tēlam un paceļ uz to rokas.
Klusi):

— Ar skūpstu! —

Pēters (uztraucies, aizdomīgi):

Ko rokas uz tēlu pacēli?
Tev burves untumi.
Tu Rīgu man atrāvi! —
Teic: kas tas tāds tēls?

Dedze (smīnēdama):

Es nezinu: ledus vai liesmu dēls?

Pēters:

Ko tu tā smeij?

Dedze:

Nu, tad tuvāki ej!

Cielaviņa (smīnēdama):

Es segu noņēmu!
Vai tu šo pazītu?

Cars Pēters (pārsteigts un glaimots, bet reizē pār-
biedēts):

Ā! — Es pats! (Tad piepēži dusmās.)
Tas ir burvības skats!
Ragana! ragana!
Pret mani top laista burvība,
Mani tu gribi gūt!
Tavam vergam man būt! —

Cielaviņa (klusi):

Ak, cara gudrība!

Pēters (smejas nikni):

— Bet ragana tomēr taps noveikta!
Pret viltību viltība!

Dedze:

Ak, niknais un varenais cars!
Cik maziskas bailības pilns tavš gars!
Tu meitenes sabijies!
Skaistums un mīļums tev burvība izlicies!

Skaistuli tu par raganu teic,
Kad viņas burvīgums tevi veic!

Pēters:

Mani mulsini, vil un krāpj,
Tavs skaistums kā reibums galvā kāpj.
(Atkāpjas.)

Dedze:

Tu baidies, ka te tava ģīmetne:
To ilgās sev darīja meitene —
Tavai galvai es gribēju skūpstu dot,
Ar jūras sveicienu tevi apsveicot — —
Bet galva man virsū krita,
Tā ļauna zīme man šķita —
Mans zemes sapnis, kas tikko dzima,
Jau grima.

Cielaviņa (apsedz Pētera tēlu un klusi aiziet).

Otrais skats

Pēters (pārvērties, jūtām vaļu laudams):

Ak, nelga! es nelga!
Tu likies man tā jūras selga,
Kuņā liktenis
Man nāvi nolēmis —
Es šķitu: tu mani vīli,
Bet tu mīli! (Viņš nometas ceļos.)
Vēli, lai kājas tev skauju!
Sevi pārvērst tev ļauju!
(Viņš izpleš rokas, bet nepieskaņas viņai.)

Kā bailēs no burves citukārt,
Tā baidos nu tevi aiz bijības skārt.

Dedze (saņem viņa galvu un noliek uz savu klēpi. Sapnaini):

Šo galvu es lieku uz savu klēpi —
Galva, kādus man likteņus slēpi?
Tēlu man skūpstīt nebij lemts —
Dzīvais nu manās rokās ņemts.
Mans dzīves sapnis, ko tu vēl sniegsi?
Vai laimes mirkli saistīt liegsi?

Pēters (strauji pieceļas un apskauj Dedzi):

Ak, ragana!

Kāda tu savāda skaistuma!

Manas rokas nu tevi tura —

Lai nu tavas lūpas vēl bura:

Ar skūpstiem gribu tās slēgt —

Vai tu vari nu bēgt? (Viņš skūpstā viņu.)

Dedze (uztraukdamās un pieceldamās, tad atkal atslīkdama aizmirstnē):

Kur bēgt?

Pēters (uzvaras sajūtā):

Tu, nezemes burve, nezini

Ne zemes laimi, ne likteni!

Zemes laime ir bauda un vara;

Niknais spēks lielos darbus dara;

Ēst un dzert, dzert un ēst:

Visas zemes alkas, slāpes dzēst!

Tikt stipram un visu pasauli gūt,

Liktens mērķu piepildītājam būt!

Viss rīks manā rokā, ij vara, ij viltus, —

Kas pretī stās man — samalt kā miltus!

— Rīgu vēl šonakt gribu ņemt —

Liktenim vajga man to lemt!

Dedze (atmozdamās, bet vēl sapnīm ļaudamās):

Viss tikai rīks — es arī?

Pēters:

Tu un es arī!

Dedze:

Un kas tu pats?

Pēters:

Tikai liktens ritumā rats.

Dedze:

Zemes sapņi cik briesmīgi!

Vai tiešām jau likteņi?

Vai mūžīgi?

— Un kur ir mīla?

Pēters:

Viens mirklis, kas vīla.

Dedze:

Ak, nau tā tiesa, nau tiesa!
To neteic ne gars, ne miesa.
Tas, ko tu steidzi tā tvert un gūt,
Tev, no rokām zūd, —
To, ko tu nemīli,
Nekad tu uz mūžu negūsi.
Es jaunu sapni gribu vēstīt,
Mīlu ij zemes sirdīs dēstīt —

(Viņa aizmirstas sapnī un aizmieg.)

Pēters (skauj viņu ciešāk; klusi):
Skūpstu un guli, tu mana! —
Un Rīga mana!

Trešais skats

Cielaviņa ieskrien bailēs.

Cielaviņa (sauc skaļi):

Dedze, Dedze! — Krievi nodod!
Krievi taisās kāpt pār vaļņiem! (Klusi:)
— Ak, tu guli, nelaimīgā,
Paša nodevēja rokās!

(Cielaviņa stāv rokas lauzīdama.)

Ceturtais skats

Ļaudis spiežas pa durvīm iekšā.

Ļaudis:

— Princesīte, princesīte!
— Ak, tā gul vēl cara rokās —
— Jāmodina! — jāmodina!

(Apstājušās ap Dedzi, sievas grib to modināt.)

Cielaviņa (klusi):

Nemodini laimes bērnu!
Viņa sapņo zemes sapni.

Ļaudis:

— Ak, kad modīsies! Tās briesmas!
— Nabadzīte! Princesīte!

(Sanāk vēl vairāk laužu; atnāk rātskungi; visi uztraukti un vēl vairāk uztraucas no skata.)

Pirmais rātskungs:

Kur ir tā kundze?

Otrais rātskungs:

Kur tā Rīgas kundze?

Trešais rātskungs:

Kur ir tā nāra, kas mūs teicās glābt?

Kāda balss:

Klus! Klusāk! Viņa gul!

Pirmais rātskungs:

Ko? viņa gul?

Otrais rātskungs:

Tā mūsu paglābēja gul, kad briesmas!

Trešais rātskungs (uz vecāko rātskungu, kurš pienāk klāt):

Še, augstais rātskungs, kundze gul, kad jāglābj!

Otrais rātskungs (ironiski uz ļaudīm):

Jūs, ļaudis, klusu! Kundze grib vēl gulēt,
Kas viņai daļas ir gar jūsu briesmām?

Vecākais rātskungs:

Un te cars Pēters — viņa rokās kundze.

Rātskungi un viņu pavadoni:

— Cars nodod mūs! — Un viņa cara rokās.

— Mēs esam nodoti! — Nost nodevējus! —

— Tos abus divus saplēst gabalos! —

— Ij caru, ij to viltus jūras meitu!

(Troksnis ticis lielāks.)

Cielaviņa (modina Dedzi):

Celies, mīlā māsiņ, celies!

Kaut jel nebūt' gulējusi!

Dedze (mostas, vēl sapņu varā):

Ak sapni, sapni, — vai tu bēdz?

Slēdz vēl mani, slēdz! (Uzceldamās.)

Mans zemes sapnis, kur tu esi?

(Pēteri ievērodama.)

Ak, tu vēl mani rokās nesi! (Uz ļaudīm.)

Ko ļaudis apkārt? Ko trauc?
Ko mani sauc?

(Atvilkdāmās no Pētera rokām un nostādamās ļaužu priekšā,
bet vēl atmiņās; klusi:)

Ak, sapnis gaist, —
Ikdiena atkal kaist —
Viens laimes mirklis tik bija:
Sapnis kā ūdens caur pirkstiem lija —
Viens mirklis visu zemes dzīvi sver —
Tver! tver! tver!

Ļaudis (saniknoti par viņas ilgo neatbildēšanu):

— Nodevēja! nodevēja! —
— Caram Rīgu pārdevusi! —
— Mīlākā gul' cara rokās! —
— Rauj to laukā! — Nost tos abus!

(Grasās uzbrukt Dedzei.)

Pēters (nicīgi):

Nost no viņas! Ko jūs gribat?
Meita mana! Rīga mana!
Mani pulki paņem Rīgu,
Tā kā es šo nāru ņemu.

(Viņš grib apskaut Dedzi.)

Dedze (piepēži izraujas no viņa rokām):

Ko tu runā? — Kas noticis?

Cielaviņa:

Cars Pēters Rīgu nodevis!
Savus pulkus pie vaļņiem atvedis!

Kāda balss:

Jau vaļņus pārkāpis!

Dedze (uzliesmodama, uz Pēteri):

Nodevējs! Tu mani krāpi!

Pēters (nirdzīgi):

Bet tu pēc manis slāpi!

Dedze:

Tu teicies Rīgā neienākt!

Pēters (smejas):

Es gribu tik to kāzu pūru vākt.

Dedze (strauji):

Viltnieks!

Pēters:

Tik gudrāks par tevi biju:
Ne tu mani — es tevi piemānīju!
Ar solīto precību un ar mīlu,
Ar carienes kroni es tevi vīlu, —
Nu mana Rīga un rātskungi
Un tevi ņemu par verdzeni.

Vecākais rātskungs:

Mēs tevi, kungs, par caru atzīstam, —
Tik savas priekšrocības izprasam.

Pēters:

Tās es jums dodu visžēlīgi, —
Sveicat savu kungu, rātskungi!

Rātskungi (klanās cara priekšā, arī daļa ļaužu tiem
seko).

Dedze (sauc skaļi zviedru kareivjiem, kuri pulcējušies pie
durvīm):

Hej! šurpu, zviedru kareivji!

Ļaudis:

— Tie jau kundzes miesas sargi —
— Allaž atrodas tai tuvu —
— Kad ir briesmas, tikai pasauc —
— Celies! — Neklanaties caram!

Piektais skats

Istabā ienāk zviedru kareivji.

Dedze (uz viņiem, rādīdama uz rātskungiem):

Šos rātskungus un caru apcietināt!
Tie caru atzina par Rīgas kungu;
Cars, pretī mieram, Rīgas mūriem uzbrūk.

Cars Pēters (uz Dedzi):

Tas nepalīdzēs tev, ka mani gūsti, —
Tad niknāk mani pulki Rīgu postīs.

Zviedru virsnieks (uz Dedzi):

Lai cars dod rakstu: Krieviem atkāpties!

Jo citād' nošausim mēs caru pašu.

Cars Pēters (nirdzīgi):

Ha! agrāk Rīgu ieņems, nošaus jūs!

Kāds kareivis:

Še ļaudis noguruši, neatstāvēs.

Virsnieks:

Tad nav vairs citas izejas: kā caru,

Kas nodod Rīgu, aizskar kundzi — nošaut!

Dedze:

Vēl cita izeja. — Tu gudrais cars,

Pats atzīsti, ka nodevi, tik gribot

Par mani gudrāks būt un mani veikt:

Es nenoveikta tevīm padevos,

Bet pašu cēlāko no zemes sapņiem —

Tu mīlu nodevi —

Bij viltus ij tavs tēls, tas būs tavs liktens.

(Uz ļaudīm un zviedriem:)

Kad krievu pulki redzēs cara rakstu,

Tie var ij neticēt, — bet kad tie redzēs

Uz pīķa durtu asiņainu galvu,

Un pazīs, ka tas cars: — tie bēgs no briesmām!

Pēters (uztraucas, metas Dedzei virsū):

Tu, nezvērs-sieva, gribi mani nokaut!

Es tevi nožņaugšu!

Zviedru virsnieks:

Nost, nodevējs!

(Atbīda Pēteri nost no Dedzes.)

Dedze:

Te glābējs man, kas mani nenodos.

Cars Pēters (uz zviedru virsnieku):

Tu nekristi, mīli to!

Dedze (lēpni):

Es esmu pati.

Cars Pēters:

Tev neveikt! — Sievieta, tu nespēj nokaut!

Te ceļos tevi lūdz! (Viņš nometas ceļos.)

Dedze:

Nu, otrreiz lūdz!

Bet celies, lielais cars, tev neder liekties:
Es nokaut negribu, tik tu to gribi.

Ļaudis:

— Ko tā domā? — Ko tā darīs? —
— Viņa cēla — Viņa skaista —
— Es nekā te nesaprotu —
— Viņa allaž atrod ceļu —

Dedze (uz Pēteri):

Tavs tēls ir līdzīgs tev kā brālis brālim.
(Viņa atklāj apsegto Pētera tēlu.)

Ļaudis:

— Vai tu redzi! — Otris Pēters! —
— Tas tik līdzīgs ir kā izsplauts! —
— Nebij redzēts — nebij dzirdēts —
— Redz, tad to tā izdomāja! —

Dedze (uz kareivjiem):

Šo tēla galvu uzdurat uz šķēpu!
No pulvertorņa parādat to krieviēm!

Ļaudis:

— Skaisti, skaisti! — Debešķīgi! —
— Ak tu gudrā sievas galva! —
— Kas to būtu iedomājis? —
— Pēters gudrībā ir pieveikts! —

Cars Pēters (pārsteigts un sajūsmināts uz Dedzi):

Tu esi debesu, ne zemes burve!
Tev dziļāks prāts kā pati jūras dzelme!
Es tagad bijā tevis priekšā lokos —
(Viņš nometas ceļos.)

Es tagad mīlu tevi briesmu dvēslē.

Dedze (klusī apglaudiva viņa galvu).

Cars Pēters:

Bet ak! — es nezinu, kas būs? — Kas būs?
Kur paliks patvaldnieks, kas ir tik viens?

Dedze (klusī):

Vai mīla visu neved saskaņā?

Laudis:

— Prom uz pulvertorni ejam! — ejam! —
— Nu tik redzēsim, kas notiks! —

IV. aina

Rīgas pulvertorna bastions.

Apcietinājumi un liелgabali. — Lejā redzas Rīgas vaļņi, krievu
nometne, laukums un Daugava tālumā.

Krievu kara pulki pie pašiem Rīgas vaļņiem un cenšas tiem
pārkāpt.

Pirmais skats

Rīgas un zviedru kareivji nolūkojas uz uzbrucējiem
krieviem.

Zviedru kareivis:

Pie pašiem mūriem ir jau krievu pulki;
Tie vārtus uzlauzt nāk, bet tur ir zviedri.
Gan vārtus atsargās. — Tik, Rīgas kungi,
Kas būs ar vaļņiem, kuŗi jūsu sardzē?

Rīgas rātskareivis:

Ak, tik un tā jau Rīgu nevar turēt.
Ar viltu un ar burvību tik stāvam.
Cik ilgi? Beigts ir beigts. Lai nāk tad cars!
Viņš apstiprina mūsu priekšrocības,
Ar to mums pietiek!

Zviedru kareivis:

Kad tik sunim kauls!

Rīgas rātskareivis (uztraucas):

Ko? — Kas tad ir šie suņi?!

Zviedru kareivis:

Mēs jau ne.

Rīgas rātskareivis:

Jums labāk pestēļi un raganas!

Tā baurus musina, — to labāk zārdā!
Tad būtu visiem miers!

Zviedru kareivis:

Vai tu to degsi?
Kad pirkstus nesadedzin' jums tie bauri!
Jūs padzīs reiz, jo tiem jau Rīga pieder,
Tie Rīgu cēluši un cels vēl tālāk.

Rīgas rātskareivis:

Nē! Rīga gatava — nost bauru rokas!

Otrais skats

Parādās Dedze ar pavadoņiem, rātskungi, kareivji, ļaudis.

Zviedru virsnieks (uz Dedzi):

Lūk, kundze, krievi sāk jau kāpt pār mūriem,
Ij te vairs droši nau, — šurp nenākat!

Dedze:

Es tādēļ nāku, lai še būtu droši!

Zviedru virsnieks:

Ā! Kas ir noticis? Vai beigts ir cars?

Dedze:

Pūst fanfaru! Vērst krievu uzmanību!

Zviedru balsis:

— Ā! uzvara! — ā, uzvara! — Cars beigts!

Kareivju balsis:

— Cars beigts! — Cars beigts! — Vai dzirdat?!

— Patiešām! — Kā tas noticis?

— Tur viņa galvu šķēpā nes!

— Un Lāčplēsis to tura!

Trešais skats.

Kareivis Lāčplēša tērpā, ienes uz šķēpa uzdurtu Pēterā tēla galvu.

Ļaudis (sakustas):

Dodat ceļu! dodat ceļu!

Jūs tur visi stāvat klusu!

Zviedru virsnieki (uz taurētājiem):

Pūst fanfaru!

(Uz Dedzi:)

Jau troksnis drusku aprimst, augstā kundze,
Mēs tagad rādīsim tiem cara galvu.

Dedze:

Lai tagad izkar baltu karogu!

Virsnieks:

Kā? — Mēs jau uzvaram, ne padodamies!

Dedze:

Nu klausat vien!

Virsnieks:

Kā krievi priekā rēc!

Dedze:

Nu rādat krieviem viņu cara galvu!

Zviedru kareivis (pār valni pāri sauc lejā uz
krieviem):

Lūk, jūsu cars ir beigts, kas cēla karu!

Nu miers un baltais karogs! Ejat mājās!

Krievu kareivju balsis lejā:

— Vai! vai! — Tā cara galva! — Cars ir beigts!

— Vai! bēgam! bēgam!

— Varbūt tas nava cars?

— Kas cara galvu nes?

— Tas Lāčplēsis!

— Tas pats, kas izbiedēja mūs jau vakar!

— Nē, tā nau cara galva!

Zviedru virsnieks (sauc lejā):

Kad neticat, ka jūsu cars ir beigts,

Tad sūtat vīrus šurp, kas viņu pazīst!

Krievu balsis (no lejas):

— Ak bēgsim! bēgsim tikai! —

— Kaut nebūt' atgriezušies šurp no Cēsīm!

— Kaut vakar bēgot būtu aizbēguši!

— Kurš lūkot ies tai Rīgas alā? —

Ceturtais skats.

Torņa augšā ienāk divi krievu kareivji; viņi bailīgi lūkojas apkārt un ierauga tēla galvu, kuŗa tiek viņiem turēta pretī.

Krievu kareivis:

— Vai! vai! — Tas cara tētiņš! —

Otrs kareivis:

— Tas cars! tas cars! — Vai dieviņ!

(Abi nokrīt ceļos.)

Pirmais:

Jūs dosat mums to apbedīt?

Zviedru virsnieks:

Mēs dosim, dosim! — Nesat nu tik vēsti!

(Krievi aiziet.)

Piektais skats.

Tie paši bez krieviem.

Zviedru virsnieks:

Jūs stāvat klusu, visi! Klausaties!

Krievu balsis (no lejas):

— Vai man! Vai man! Cara tētiņ!

— Tā ir tiešām cara galva! —

— Vai man! vai man, cars ir miris!

— Kas mūs vadīs? — Bēgam, bēgam!

Torņa augšā iebrūk gūstītais cars Pēters; viņam seko viņa sargi, kuŗi to attura no vaļņa malas.

Pēters (sauc uz leju no tālienes):

Ko jūs bēgat? Māņi! māņi!

Es cars Pēters! dzīvs es esmu!

Krievu balsis (no lejas):

— Bēgat! bēgat! — Kas par balsi? —

— Cara balss, vai? — Māņi! māņi!

— Virsnieks māna, lai mēs stāvam! —

— Dzīvs cars Pēters! — Tad viņš nāktu.

— Bēgat, bēgat! — Ko vēl gaidat!

Pēters (lielās dusmās):

Nenoturēt, nenoturēt! Velns tos rāvis!
Es jūs visus bēgļus pakārt likšu! —
— Ak, man žēl to manu krievu pulku bēgļu!
(Pret Dedzi.)

Sātāns! — nolādēta burve, tu to dari!
Es to neizturu! Nebūs burvei veikti!
Lai tu nezcik gudra. Mirsti, burve!
Še priekš tevis sudrablode!
Es tas patvaldnieks! Man blakus nau neviena!
(Viņš izrauj ieroci un šauj uz Dedzi.)

Dedze (iesaucas): Vai! vai, tu mani mīlēji!

Zviedru virsnieks (metas Pēterim virsū):
Tu viltnieks, slepkava! To turat cieti!

Ļaudis (lielā uztraukumā brūk Pēterim virsū):
— Neģēls! nezvērs! — Viltus šāvējs! —
— Nošaut šo! — tepat uz vietas! —
— Nevar caru šaut bez tiesas! —
— Kā tad viņš var? — Miers būs Rīgai —
— Klusu, ļaudis! neskārt viņu!
(Citi piegrieždamies Dedzei.)

— Princesīte, princesīte! —
— Brīnums glāba princesīti! —
— Vai gan garām gāja lode? —
— Nē jel: viņa uzķer lodes! —

Cars Pēters (stāv drūms un pārsteigts):

Te atkal burves spēks! — Kā burvi mīlēt?

Dedze:

Ak, lielais, gudrais car! Cik maz tu gudris!
— Kāds nodevējs tev devis sudrablodi, —
Dažs zin, ka burvjus šauj ar sudrablodēm —
Bet tev bij zināms: es no citas ģints —
Es nācu sapņot tikai ļaužu dzīvi;
Nau lemts man mirt no citas būtnes gribas,
Man pašai lodi liet, kas mani ķers.
Tas nodevējs ir tevi apmānījis.

Pēters:

Tu atkal esi mani uzveikusi,
Bet plaisa mūsu starpā tikai plešas.

Dedze:

Es redzu, ak!

Ļaudis:

— Cara kaunu mazgās asins! —
— Jākrīt cāram nodevējam! —
— Tikai tiesāt! — Tikai tiesāt! —
— Nu, tad tiesāsim to tūdaļ! —

Cita grupa:

— Tiesnesis lai zviedru virsnieks!
— Piesēdētāji: viens rātskungs!
— Otris būs no pašas tautas!

Vēl cita ļaužu grupa:

— Kamēr tiesa spriedīs sodu,
— Algosim to, kas mūs glāba! —
— Mūsu mīlo princesīti! —
— Princesei krīt Rīgas kronis!
— To šē pulvertorņī glabā!
— Nest to šurp un tūdaļ kronēt!

Tiesas priekšsēdētājs no tautas:

Mēs: tiesnesis un piesēdētāji,
Mēs apsvēruši lietas apstākļus,
Še lejam: Pēters cars ar nāvi sodāms;
Tā pati lode tam, kas viņu šāvis.
Šis lēmums galīgs un nau pārsūdzams,
Un Rīgas tautai ir tas apstiprināms!

Ļaudis:

— Tā ir lieta! — Apstiprinam! —
— Lūk, tur tiek jau atnests kronis! —
— Rātskungs! dod to princesītei!

Sestais skats.

Tiek ienests uz sarkana samta spilvena zelta kronis, nesējs
un pavadoni.

Rātskungs (paņem no nesēja kroni un griežas pie
Dedzes):

Es, augstā kundze, pasniedzu jums kroni,
Ko Rīgas tauta pavēl nodot jums.

Dedze:

No Rīgas tautas saņemtu šo kroni,
Nu runāju es Rīgas tautas vārdā.
(Viņa uzliek sev kroni galvā.)

Mans pirmais darbs būs žēlot noziedzniekus!

Laudis:

— Vai man! Dzirdat! — Nesaprotu!
— Nāvi, nāvi! nevis žēlot!

Dedze:

Car Pēter, dāvāju tev dzīvību!
Tu paliec gūstā, kamēr miers būs slēgts.
Es rītu tautai mieru paziņošu.

Cars Pēters:

Tu dod tam dzīvību, kas tev to ņēma —
Tu domā, mīla lielo plaisu slēps, —
Man krūtis mīla plēš un plosa nāids.

Dedze (nogurusi):

Es domāju slēgt dzīves sapņa loku, —
Tas ļaužu dzīves sapnis pārāk briesmīgs:
Visaugstākais ir mīla, un kas mīl,
Tas nokauj to, ko mīl. Es nespēju.
Es visu guvu, visu izpildīju,
Es visu izjutu, es varu iet —

Laudis:

— Kur tu iesi? — Ko tā saka? —
— Nāvi prasam nodevējam! —
— Kamēr cars ir dzīvs, nau miera! —
— Nositīsim paši caru!

Dedze:

Lai caru aizved stiprā apsardzībā!

(Caru aizved.)

Septītais skats.

Ļaudis:

— Važās vajga caru iekalt! —

— Nē, to nedrīkst! — Nē, to nedrīkst!

— Kad tik gūstīts! — Nu būs miers! —

(Ļaudis draudoši un trokšņaini seko Pētera aizvešanai.)

Kāds rātskungs: Jūs, ļaudis, rimstat!

Rimstat! Ko jūs darat?!

Dedze:

Es rītu tautai mieru sludināšu.

(Aiziet līdz ar pavadņiem.)

Ļaudis (nemierīgi, uztraukti):

— Kas par mieru būs ar caru? —

— Atkal viņš mūs vils un uzbruks —

— Nāvi caram! nāvi caram!

Astotais skats.

Vairāki kareivji un ļaudis ieskrien un sauc uztraukti.

Ļaudis:

— Ļaudis! tauta! — Viltus! Viltus! —

— Pēters cars ir vaļā palaists! —

— Cars ir bēdzis! — Visi krāpj mūs! —

— Pati princese mūs māna! —

— Nāvi, nāvi nodevējiem! —

— Ejam turpu! — Visi turpu! —

(Priekšskars.)

Ceturtais posms

I. aina

Lielā sapulču istaba Rīgas pilsētas namā.

Pirmais skats.

Uztraukti laužu pulki. Gaida ievedam Dedzi.

Ļaudis:

- Nodevība! — nodevība! —
- Nāve visiem nodevējiem! —

Cita grupa:

- Pati princesīte līdzī! —
- Palaiž Rīgas ienaidnieku! —

Vēl cita grupa:

- Kā nu var tā? — Kas par lietu?! —
- Tad jau nevar palikt mierā! —

Otrais skats.

Laužu, sievu, kareivju pavadīta ienāk Dedze; vēlāk
rātskungi.

Ļaudis:

- Tur jau ienāk princesīte! —
- Kāda viņa noskumusi! —
- Tēvu zemi pārdevusi! —
- Diezin, vai tad tā nu bija? —

Laužu cita grupa:

- Tiesāt! — Tiesāt princesīti! —
- Tiesneši lai ir tie paši! —
- Jā, bet viņa Rīgu glāba! —
- Jā, bet pati atkal nodod!

Dedze (pēc paraduma iet uz augsto krēslu, lai tur sētos, — viņai stājas daži no ļaudīm celā. Viņa atkāpjas apkaunota, bet nekā nesaka).

Daži no ļaudīm :

— Viņa grib jau tronī sēsties?!

— Nē, to nedrīkst! — Beigts tas tronis! —

Rātskungs (nostājas Dedzes priekšā, sakārtojas svinīgi līdz ar saviem ļaudīm uz Dedzes tiesāšanu).

Zviedru kareivji (ari ienāk un ieņem savas vietas).

Vecais rātskungs :

Es lieku priekšā: tiesāt svešo kundzi,

Kas Rīgas ienaidnieku atlaiž brīvu —

Otrs rātskungs (pārtrauc):

Tas nebij važās slēgts, — šī nepielāva !—

Vecais rātskungs (turpinādams):

Tā tas nu izraujas un bēg no sardzes.

Tad kāds to paslēpj mēslu vezumā —

Cits rātskungs (pārtrauc):

— To kādu zinām mēs!

Kāds no pavadoniem (uz Dedzi rādīdams):

Vai tu tā būsi? —

Vecais rātskungs (atkal turpina):

— Un tad cars izvests tiek — no Rīgas laukā,

Un atkal apdraud Rīgu saviem pulkiem!

— Nu tiesu ieceļat!

Ļaudis :

— Tiesneši lai ir tie paši! —

— Tie, kas tiesāj' viņas draugu! —

Zviedru virsnieks :

Es liedzos tiesāt nevainīgu kundzi!

Tā mūs ir glābusi jau divas reizes.

Vecais rātskungs :

Jā, jāceļ tiesa, kas nav partejiska!

Cits rātskungs :

Lai tiesnesis ir vecais augstais rātskungs!

Kāds no ļaudīm :

Un divi piesēdētāji no ļaudīm.

Cits no ļaudīm:

Bet vecais rātskungs pats jau apsūdzētājs!?

Pirmais no ļaudīm:

Nu tad jau viņš vislabāk lietu pārzin.

Kāds rātskungs:

Ko? vai šē neuztic vairs augstai rātei?

Ļaudis (savā starpā):

— Esi tu tas piesēdētājs! —

— Man ir kauns, — ej pats, kad gribi! —

— Es jau iešu! — Tiesāt vajag! —

— Lai iet paši rātes kungi! —

Kāda balss no zviedru puses:

Jūs, ļaudis, netiesājat! — pēc būs žēl!

Bez viņas visi jūs jau būtu vergi.

Vecais rātskungs:

Kad tauta atsakās, tad tiesās rāte.

Cits rātskungs:

Nu, tā ir pareizi: lai tiesā rāte!

Vecais rātskungs (uz Dedzi):

Vai kundze atzīstas par vainīgu?

(Kad Dedze klusē):

Vai caru izlaidi? — Tā neatbild!

Vai mēslu vezmā slēpi? — Neatbild!

Dedze (stāv klusu, skatās tālumā un neatbild uz jautājumiem).

Vecais rātskungs:

Kas nevainīgs, tas atbild drošu pieri!

Tu neatbildi, tad — tu vainīga!

Kāds no ļaudīm:

Bet Žagata jau vezmā caru slēpa!

Tā pati lielijās!

Kāds rātskungs:

Kur Žagata?

Tā viņas kalpone: ko liek, to dara.

Tā pati balss no ļaudīm:

— Bet Žagata jau Dedzi nodevusi!

Vecais rātskungs:

Ā, bieži mājās sastrīdās un salīgst!

Balss no ļaudīm:

Tāpat kā rātskungi ar Pēteri.

Kāds rātskungs:

Klus! netraukt tiesu!

Vecais rātskungs:

Tā tad nolemjam:

Ka vainīga!

Cits rātskungs:

Jā, vainīga!

Cits:

Tā ira!

Ļaudis:

— Atbildi jel, princesīte! —

— Saki, ka tu nevainīga! —

Dedze (klusi):

Jūs jau paši ar' to zināt,

Tomēr mani apsūdzējāt!

(Viņa aizsedz vaigu.)

Vecais rātskungs:

Pēc vispārēja atzinuma lemjam:

Šī svešā, kas par princesi tiek saukta,

Tiek sodīta ar kroņa atņemšanu — —

Ļaudis:

— Vai man! atņem Rīgas kroni!

— Nabadzīte! — Princesīte!

Vecais rātskungs:

Lai noņem viņai rātes doto kroni! —

Sievas (raud):

— Vai man! Vai man! — Kronis noņemts!

Vecais rātskungs (turpina):

— Un pārvedot no dzīvības uz nāvi!

Šis spriedums galīgs, pārsūdzēt to nevar.

Ļaudis:

— Ko tas nozīmē? — Tai jāmirst? —

— Tas par daudz tai princesītei!

— Nāve visiem nodevējiem!

— Vai tad nevar drusku mazāk?

Zviedru virsnieks (ironiski):

Kā, kungi, princesi jūs notiesāsāt?

Mēs redzējām, ka lodes viņu neķer!

Vecais rātskungs:

Līdz soda veids būs izlemts, paliks važās!

Zviedru virsnieks:

Mēs kundzei pāri darīt neļausim!

Dedze (uz virsnieku):

Draugs, lai! — es visu izbaudu līdz galam.

Es varu mirt gan tik no savas gribas,

Bet tuvāk tuvojas tas acumirkļis,

Kad esmu gatava un varu aiziet.

Ļaudis (uzbudinājas):

— Ko? tu gribi aiziet projām?! —

— Atstāt mūs te postā vienus? —

— Viņai esot savi mērķi —

— Sen jau teicās negrib palikt —

Dedze:

Ļaudis, ļaudis! — Ko jūs sakāt?

Jūs jau paši mani dzenat!

Mani nosodat uz nāvi!

Un nu liekat manim palikt?

Ļaudis:

— Viņa negrib, ka mēs veicam! —

— Negrib ar', ka Rīga augtu! —

— Nonāvēt jau tevi nevar —

— Viņa nāra! — Viņa burve! —

— Topi cilvēks! Paliec Rīgā!

Dedze (atkāpjas piepēži un paceļ rokas kā vairīdamās, izbailēs):

Klusat! Klusat! — Ko jūs prasat?

Jūs jau nezinat, ko darat!

Prasat manu iznīcību!

(Mierīgāk un klusāk.)

Es tik nācu Rīgu paglābt, —

Vienu reiz no cara varas —

Laudis:

- Mēs jau mīlam tevi, Dedze, —
- Savu gaišu princesīti!

Dedze (aizkustināta, raudādama aizklāj seju, bet tad saņemās):

- Es tik nācu dzīvi sapņot —
- Ļaužu dzīvi — vienu nakti! —
- Paliekot man būtu jāmirst
- Vienmuļīgi šaurā lokā —

Laudis — sievas:

- Ak, tu nāci ļaužu dzīvē —
- Mūžam likies ļaudis esam —

Meitenes:

- Tu jau, Dedze, pati esi
- Paslepena tautas dzīve —

Viena:

- Mūžam dedzi pelnu klāta,
- Nu tu šonakt uzliesmoji.

Visi:

- Neej projām! — Neej projām!

Dedze (raud, tad):

- Vai bij vērts, ka uzliesmoju?
- Vai bij vērts šo dzīvi sapņot?
- Tik vien laba cilvēk-sirdīs,
- Tik vien prāta cilvēk-galvās —
- Paši saviem labdariem,
- Paši manim nāvi spriežat!

Laudis:

- Mēs tik turēt tevi gribam! —
- Piesaistīt pie savas dzīves!
- Solies mums, ka neaiziesi! —
- Solies, ka mūs aizstāvēsi! —

Vecais rātskungs (godbijīgi klanīdamies Dedzei):

- Kad kundze labu novēl mūsu Rīgai,
- Tad dod mums drošību, kas tevi saista!
- Kad saudzi naidnieku aiz augstsirdības —
- Vai citād', kaitē mums — ko mēs tad varam?
- Tu lodes uzķer, — teic, kā tevi veicam?

D e d z e (iesaucas):

Man pašai jāsaka, kā mani veic?!
Man gluži jānododas jūsu rokās,
Taīs rokās, kuŗas nespēj mani veikt!

Ļ a u d i s :

— Tu mūs glābi, princesīte,
— Glāb mūs tālāk! — Neej projām!

D e d z e (uz rātskungiem):

Vai vērts man bij jūs glābt?
Es glābu divreiz,
Jūs prasat drošību un priekšrocības!

R ā t s k u n g i (stāv klusu un tikai sačukstas).

Ļ a u d i s :

— Neej, neej! princesīte!
— Neņem ceres! neņem ilgas!

D e d z e (padodamās savām jūtām un ziedodamās):

Jūs, mīlie atstātie!
Dvēseles nabagie!
Es padodos,
Es priekš jums ziedojos! —

(Lēni un skumji:)

Mans sapnis izsapņots,
Mans pienākums izdzīvots —
Ir auglis rūgts,
Kas ļaužu dzīves kokā plūkts.
Kas cits gan sevi ziedotu? —
Es tad šo dzīvi jums atdodu,
Ar briesmām es trešo meklēšu —
Tad dzirdat:
Es pati lodi liešu,
Caur kuŗu es nāvi ciešu.
Pulvertornī jums lodi nodošu —
Kā drošību — kā savu dzīvību!

V e c a i s r ā t s k u n g s :

Lai sardze kundzi ved uz pulvertorni;
Tur darbā stāsies tā — (klusi) un neizbēgs.

(Priekšskars.)

II. aina

Krievu kaŗa nometne pie Rĩgas.

Caŗa Pēterā teltĩ. Nakts.

Pirmais skats.

Cars Pēters. Ienāķ Źagata.

Źagata:

Še esmu — Źagata es!

Pēters:

Pēķšņĩ tu nāķ un ej.

Źagata:

Nau man laika ko tēŗēt.

Pēters:

Ko ļaunu nes?

Źagata:

Lielas lietas. Klausies!

Šodien vēļ veiksim vĩņu!

Dota liela ziņa man.

Pēters:

Tavas lielās ziņas vĩļ.

Tava ziņa neziņā ir: —

Šāvu sudraba lodi — neķer.

Źagata:

Vai tevi neglābu es?

Ne saukta, ne lūģta!

— Bet tevi sieviete veic un veic,

Bez manis tu nerris!

Pēters:

Kalpojošs gars sevi ceļ.

Teic, ko lieķ tev teikt

Tas, kam tu klausĩ?

Źagata:

Nemini to, ko tu neaptver,

Kam ari tu tik rĩķs,

Bet klausies un dari!

Šonakt pa Rĩģas ielām ies

Sūtīta parādība —
Jautās: vai Rīga ir gatava?
Kas sastaps un neatbildēs —
Taps mēms!
Kas sastaps un atbildēs —
Mirs pēc nakts!
Kad teiks, ka Rīga ir gatava, —
Tad Rīga grims!
Kad teiks, ka Rīga vēl aug, —
Tad parādībai simts gadus vēl gaidīt!
Bet kurš atbildēs jā vai nē —
Tas mirs pēc nakts.

Pēters:
Kas daļas man?

Žagata:
Daļa tev gan —
Un tāda:
Liec kādam iet un teikt —
Labprāt iet un teikt:
„Rīga ir gatava!“
Un Rīga grims tavās rokās
Un paliks tev mūžam!

Pēters:
Kurš ies un labprāt?
Neviens, tik es!

Žagata:
Dzīvība jāliek pret valdību!

Pēters:
Vai Rīga to vērts?

Žagata:
Vai pats esi viņas vērts?

Pēters:
Ha, Rīgas ragana gan tās vērts!

Žagata:
Tu sievas veikts!
Mans sūtījums še ir beigts.
Es eju.

Pēters:

Pagaidi, — ej vēl sūtīta manis!
Rīgas raganai teic: viņu mīlu,
Lai nodod Rīgu, būs cariene!

Žagata:

Tavs nodoms mazs un veltīgs,
Tāds, kāds tu pats.
Bet man var derēt ij tas, ij tu.

(Aiziet.)

Otrais skats.

Cars Pēters; ienāk sarga kareivis.

Sarga kareivis:

Rīgas rātes kungī.

Pēters:

Vest tos iekšā!

(Parādās trīs Rīgas rātskungi.)

Cars Pēters:

Es sveicu augstos Rīgas rātes kungus!
Kas kungiem sakāms, sakat kungi aši!

Pirmais rātskungs:

Mums, lielais car, ir jaunas labas ziņas.

Pēters:

Nu?

Rātskungs:

Rīgas ragana ir mūsu rokās!

Otrais:

Tā pulvertorņa cietumā.

Trešais:

Lej lodes.

Pirmais rātskungs:

Lej lodi, kuŗa nāvēs viņu pašu.

Pēters:

Nu?

Rātskungs:

Lodi šo tā nodos tautas rokās —

Otrais rātskungs:

— Par drošību, ka Rīgu nenodos.

Pēters:

Nu, nu?

Pirmais rātskungs:

Šo lodi, — to mēs dosim tev.

Kad solies sargāt rātes priekšrocības.

Pēters:

Ha — kundze liek par ķilu dzīvību,

Ka nenodos, un — jūs to nododat!

Nu — solos sargāt jūsu priekšrocības.

Otrais rātskungs:

Jo, lūk, mēs paši kundzei neuzticam:

Tā nodos Rīgu — tik ne tev, bet — tautai!

Pēters:

Kad lode būs?

Pirmais rātskungs:

Vēl šonakt tev to dosim —

Mēs apsveicam jau iepriekš savu caru!

(Visi trīs dziļi klanās cara Pēterā priekšā.)

Pēteris:

Tā labi! — Sulain! ved tos vīrus ārā!

Tik daudz, kas Rīgu nodod! Viena nedod!

(Priekšgars.)

III. aina

Rīgas iela. Tumsa.

Pirmais skats.

Dzirdas tāla balss.

Balss naktī (klusī):

Bēgat! bēgat! — Nost no ielām!

Nāve staigā! — Parādība!

(Vēji, šaudīgas gaismas.)

Otrais skats.

Bailīgi parādās kāds salicis stāvs; no otras puses tāds
pats.

Pirmais:

Vai man! sabijos! — Kas esi?

Otrais:

Kaimiņ, tu? — vai nepazīsti?

Pirmais:

Es aiz bailēm mēms vai tiku!

Otrais:

Šonakt jau tas spoks še ejot!

Pirmais:

— Jautādams: vai Rīga esot —

Otrais (turpina):

Gata — vai man dieniņ, neteic —

Pirmais:

Nevar ņemt to vārdu mutē!

Otrais:

Šodien savai vecai prasu,
Vai ir ēdiens gata — še tev!
Viņa sīt man muti cieti.

Pirmais:

Jā, tā Rīga nedrīkst nogrimt.

Otrais:

Kas šo satiek — mēms uz vietas!

Pirmais:

Nu, vai zin, tad būtu brangi,
Kad man vecā tiktu mēma!
Glābties nevar, cik tā runā.

Otrais:

Nu tad laid, — varbūt no vecās
Aizbēgs pat tās spoku briesmas?

Pirmais:

Ak, kas paglābs mūsu Rīgu!

Otrais:

Glāb nu, kad tev pašam jāmirst!

Pirmais:

Es jau gan tik dūšīgs būtu,
Kad tik neķertos pie dziesmas!

Otrais:

Vienīgā tik princesīte!

Pirmais:

Ko nu! tā sēd pulvertornī,
Važām piekalta pie sienas!

Otrais:

Nevajdzēja mums to nodot!

Pirmais:

Citād' miera nav no rātes.

Otrais:

Vajdzēj iet un viņas lūgties:
Viņai tik un tā ir jāmirst!
Lai tad mirst ij šito reizi.

Pirmais (ausīdamies):

Vai man! bēgsim! — Tur kāds atnāk.

Trešais skats.

Parādās kādas vecas sievas tēls.

Vecene (uz savu vīru):

Nelieti! — ko tu šē stāvi?
Plāpā tā kā veca sieva.
Gan tev' sagrašs parādība,
Plāpā tad, kad mēms tu būsi!
(Visi trīs aizbēg.)

Tālas balsis:

Vai, vai! mūsu mīļie!
Vai, vai! mūsu mīļie!

(Pārscrien vēja pūsmas, palsas gaismas. Parādās spokains
vecs vīrs, Kangara veidā.)

Spoku vīrs (žēlīgā, nedzīvā balsī):

Labi laudis, labi laudis —
Palīdzat man nabadziņam,
Sakat, mīļi rīdzinieki,
Vai ir gatava jau Rīga?

Vai ir gatava jau Rīga?
Vai ir gatava jau Rīga?

(Aiziet.)

(Dzirdas atkal tālas balsis.)

Tālas balsis:

Vai, vai! mūsu mīlie!

Vai, vai! mūsu mīlie!

(Vēja pūsmas un gaismas.)

(Priekšskats.)

IV. aina

Dedzes istabas.

Pirmais skats.

Patumsa.

Žagata piestaidzas pie Cielaviņas.

Žagata (loti mīlīgi, saldeni):

Cielaviņa, mana mīļā!

Cielaviņa (piegriežas viņai negriboši):

Tu tā esi? Mani sauci?

Žagata:

Man ir kāda jauna ziņa.

Cielaviņa:

Tev jau allaž jaunas ziņas,

Tikai tās tu citiem nesi.

Žagata:

Nebaries jel, Cielaviņa!

Kā es tevis aizilgojos!

Cielaviņa:

Kā tu manis aizilgojies?!

Ko tad pārbiedēji mani,

Liki caram šaut uz Dedzi!

Žagata:

Launs nekas jau nenotika:

Lodes Dedzi neievaino.
Es tik caru izjokoju,
Dedzei mīli darīdama.

Cielaviņa:

Gauži viņai padariji!

Žagata:

Viņa laba, gan jau piedos.
Tikai varbūt šodien dusmo.
Tādēļ eji tu tai pateikt:
Pēters ilgojas pēc viņas!
Liek, lai viņa atmet Rīgu,
Nāk par careni pie cara!

Cielaviņa:

Atkal tu pie cara biji,
Jaunu ļaunu izdomāji.

Žagata:

Nu, man tīk tā pakustēties.
Tu tik mīli kaktā tupēt.
Ej nu iekšā, pateic Dedzei!

Cielaviņa:

Ne es iešu, ne es teikšu —
Cars par daudz jau viņu vīlis.

Žagata:

Ak, tu mulķa meitenīte,
Ko tu zini, kāda mīla?
Kad visvairāk mīl, tad ienīst,
Kad visvairāk vīl, tad uztic.

Cielaviņa:

Nē, es zinu gan, kas mīla:
Taisnā ceļā iet uz sauli!

Žagata:

Pēters grib vēl Dedzi redzēt.

Cielaviņa:

Nesaprotu: te jau tornis.

Žagata:

Šonakt spoks pa Rīgu staigās:
„Vai jau gatava ir Rīga?“

Tad var Pēters Rīgā ienākt,
Rīgā satikties ar Dedzi.

Cielaviņa :

Vai man! atkal jaunas briesmas,
Tā jau Dedze skumst līdz nāvei —
Ej vien projām! ej vien projām!

Žagata :

Eju, eju, — tik jau zinu,
Neiztiksat jūs bez manis.
Nāves skumjas dziedēt zinu.

(Aiziet.)

Cielaviņa (neklausīdamās uz viņu un aiziedama):
Mīļā Dedze, mīļā Dedze!

Otrais skats

Parādās Dedze.

Dedze (uz Cielaviņu):

Ko tu runāji? Kas bija?

Cielaviņa :

Žagata bij atnākusi:
Atkal viņai viltus ziņas,
Atkal nākot jaunas briesmas, —
Nezinu, vai tevīm stāstīt?

Dedze :

Stāsti vien, — viss iet uz galu.

Cielaviņa :

Pēters gribot tevi redzēt.
Šonakt spoks pa ielām iešot:
„Vai jau gatava ir Rīga?“
Cars tad varot ienākt Rīgā,
Mīlot tevi, kaut vai nīstot.

Dedze (uzbudināta, paredzēdama):

Sirds, ak mana sirds, ko traucies?
Laid tu mani vaļā, mīla:
Briesmīgs esi dzīves sapnis! —

(Viņa atkrit krēslā.)

— Domāju: jau mieru guvu,
Atdodama savu dzīvi: —
Atkal jūra vienās putās!
Ej, mans draudziņ, Cielaviņa!

Cielaviņa (nomezdamās ceļos pie Dedzes un viņu ap-
skaudama):

Dedziņ mīlā! Dedziņ skaistā!
Mīla lauza ļaužu dzīvi,
Tā kā vētra lauza vilņus —
Mīla sāpes zeltīdama
Taisnā ceļā ved uz sauli!
Ūdens izgaro no saules,
Sirdis zudē iet priekš mīlas.

Dedze:

Ak, tu stipra Cielaviņa.

Cielaviņa:

Divas vieglas cielaviņas
Līgsmi klīst gar ūdens malu
Smagās miesas atmetušas.
(Viņa noskūpstā Dedzi un aiziet.)

Trešais skats.

Dedze viena, domās.

Dedze:

Mazā, maigā Cielaviņa,
Tā zin savu saules ceļu
Ari ļaužu dzīvē nākot —
Vai es zinu? Kur es eju?
(Atmiņās.)

Divas vieglas cielaviņas
Līgsmi klīst gar ūdens malu —
Kad nu katram savi ceļi? —
Kad nu pašai divi ceļi,
Kuņi negrib tecēt kopā?

(Skumjās locīdamās.)

Kas man pateiks? Kas man līdzēs?
Māte būtu atnākusi,
Kad tā spējusi man līdzēt.

Kad tik tavu vaigu redzu,
Sirds man mierīgāka paliks.

Ceturtais skats.

Ir aptumsis galīgi. Parādās savā gaismā Spīdolas tēls,
apsegtu vaigu.

Dedze:

Māte! ak tu aizsegusies!
Ak, ij tu par mani skumsti!
Atsedz, māt', jel savu vaigu,
Kad vēl mīli savu meitu!

Spīdola (atsedz vaigu):

Dedze:

Skumja tu, bet neraudoša.

Spīdola:

Tikai cilvēki spēj raudāt:
Tā jums veldze jūsu bēdās.

Dedze:

Raudu, raudu — mīlā māte!

Spīdola:

Vēl tev šinī beigu brīdī
Laiks ir dots uz atgriešanos.
Tu vairs nenāksi, es zinu,
Tava sirds te tevi tura,
Sāpes līdz tev jāizsapņo —
Es vairs nespēju tev līdzēt.

Dedze:

Māt! kaut nespēji man līdzēt,
Saki jel, vai labi daru?
Vai tu mani nenosodi?

Spīdola:

Katram pašam būs to zināt,
Vai viņš gājis savu ceļu?

Dedze:

Māt', cik briesmīgs cilvēk-liktenis!

Spīdola:

Un cik greznis savā valā,

Varenāks par dievu gaitu.
Tu to baudīsi līdz galam —
Tu vēl cieti mazās briesmas!

Dedze:

Vai man, māt', vēl vairāk briesmu?!

(Aizraudas balsī.)

Spīdola:

Rimsti brīdi! Laiks būs raudāt,
Vaidās klaigāt garus mūžus!

Es vairs tevis neredzēšu!

Trešā dzīvē, citā veidā

Rādīsies tu, mīlā meita.

Mūžam nerims tevī nemiers,

Mūžam mainīsies uz augšu.

(Viņa pazūd, gaisma apdziest.)

(Priekšskars.)

V. aina

Lielā sapulču istaba.

Istaba pilna ļaužu.

Pirmais skats.

Ļaudis:

— Klusi! Klusi! — Nu nāk kundze! —

— Lūgsim, lūgsim! Pielūgsimies! —

— Dedze, glāb no Rīgas spoka —

— Kaut vēl Rīga nenogrimtu! —

— Kad nāks kundze, visi ceļos! —

— Sauksim: Kundze, žēlo, kundze! —

Otrais skats.

Tiek ievesta Dedze, važās saistīta, viņai apkārt sargi.

Ļaudis (ieraudzīdami Dedzi važās, pārsteigti):

— Vai man dienīņ! — Vai man, dienīņ! —

— Viņa važās! — Mūsu kundze! —

— Kas tad lika viņu saistīt? —

— Raisat vaļā! — Važas vaļā!

(Sargi attura ļaudis.)

Dedze:

Ko no manis gribat, ļaudis?

Kādēļ šurpu esmu vesta? —

Ko jūs visi ceļos křitat

Še priekš tās, ko paši saistat?

Ļaudis:

— Raisat vaļā! — Raisat vaļā!

(Sargi atkal attura ļaudis.)

Viens sargs:

Mums augstā rāte lika viņu saistīt,

Lai tā pa ceļu vedot neaizbēgtu.

Ļaudis:

— Vaļā, vaļā! — Tūdaļ vaļā! —

— Vai jums kauna nau to saistīt! —

(Viņa tiek no važām atbrīvota.)

Sargs:

Nu jums par sekām vajdzēs atbildēt!

Sievas (ap Dedzi, viņu apmīlodamas):

— Ak, tu mīlā nabadzīte! —

— Saspaidītas baltās rokas! —

— Baltas tā kā balta puta! —

Ļaudis visi (ceļos krizdami):

— Žēlo, kundze! — Glāb mūs, kundze!

— Dedze, Dedze! — Glāb mūs briesmās!

Dedze:

Ceļos jūs priekš važās sietās —

Celaties, nu es jau brīva!

Rokas jūs man atraisījāt,

Lai es pasteigtos jūs paglābt, —

Būsat glābti, tad jūs atkal

Steigsaties man rokas sasiet.

Ļaudis:

— Dedze, Dedze, — nedusmojies! —

— Briesmas Rīgai! Spoks jau staigā!

Jautā jau pa tumšām ielām. —

„Vai ir gatava jau Rīga?“

Cita grupa:

— Kas lai viņam pretī stātos? —

— Tu tik viena glābt mūs vari! —

— Tam jau jāmirst ir, kas atbild! —

Dedze:

Mirt jūs laipni ļaujiet manim!

Ļaudis:

— Mēms, kas sastop! — Mirst, kas atbild! —

— Līgstam, lūdzam, solam naudu —

— Mirt jau negrib īj par naudu —

— Mirt ne vecs, ne slimnieks negrib —

— Nedz kam nāve mēles galā —

— Nedz pats drošsirdīgais kareivis —

— Tu tik viena glābt mūs vari! —

Viena balss:

Tev jau tik un tā ir jāmirst!

Dedze:

Ā! tad mirstu jel priekš sevis!

Liekat mani atkal važās!

Vedat atkal pulvertornī!

Ļaudis:

— Vai man! vai man! — Neej! neej! —

— Neklausies to muļķa balsi! —

— Glāb tu viena mūsus daudzus! —

Sievu balsis:

— Bērni! — Nākat jūs un lūdzat! —

— Bērniem Dedze neatsacīs. —

Trešais skats.

Pulciņš bērnu, zēni un meitenes ienāk un apstāj Dedzi.

Bērni (dzied):

Tavās rociņās,

Baltās rociņās

Jaunas dvēslītes

Nodotas esam!

Tu vari lolot,
Tu vari zudināt,
Tu vari saulītē
Dvēslītes iecelt!

Dod savu dvēseli,
Ņem mūsu simtas!
No viena graudiņa
Tūkstošus jaunus!

D e d z e (aizsedz seju rokām).

V i e n s z ē n s :

Dedze! līdz nāk lielais Kristaps!
(Bērni ienes lielo Kristapu.)

Z ē n s :

Lielais Kristaps apsveic tevi!
(Bērni loka lielā Kristapa tēlu kā sveicinot.)

Z ē n s (uz Dedzi):

Lielam Kristapam rūp Rīga,
Cēlis to ar savu zeltu.
Koka sirds ir Kristapiņam,
Bet nu raud viņš gaužas asras.

K ā d a m e i t e n e (pakāpdamās slauka lielam Kristapam
asaras no vaiga).

D e d z e (pasmaidīdama skumji):

Bērni, iešu, glābšu Rīgu!
Lai nu neraud lielais Kristaps!
(Viņa aiziet.)

Ļ a u d i s :

Sveika! sveika! princesīte!
Sveika mūsu paglābēja!

Ceturtais skats.

T i e p a š i bez Dedzes.

Z ē n s :

Lielais Kristaps liek vēl palikt:
Viņam vēl kas svarīgs sakāms:
Spoku Rīgai uzlaidusi
Žagata, tā nodevēja,

Kas ij Dedzi nodevusi.
Lielais Kristaps Žagateni
Nolād še ar lieliem lāstiem!
Lai tā top par zagļa putnu!
Lai tā mūžam nenāk Rīgā!
Noskatās tik vien no tāles,
Kā aug Rīga mūžam skaista!
(Apstādamies.)

Dedzei liku aiziet projām,
Lai šo lāstu nedzirdētu,
Tā to nebūt' pieļāvusi!
L a u d i s (smiedamies, ligsmi):
Dedze laba! Dedze glābs mūs!
(Priekšskars.)

VI. aina

Rīgas tumša iela.
Nakts. Zibeni. Vēji. Tāli pārkoņi.

Pirmais skats

Dzirdas starp tāliem pārkoņiem tālas balsis no vairākām
pusēm — Dedze tumšā tērpā stāv pie nama.

Tālas balsis (vienā pusē):
Bēgat, bēgat — nāve! nāve!

Tālas balsis (citā pusē):

— Vai, vai! mūsu mīlie!

— Vai, vai! mūsu mīlie!

Dedze (tāpat klusi):

Rimstat! rimstat, mani mīlie!

Stāvu sargam, glābšu Rīgu.

Otrais skats.

Otrā ielas pusē parādās cars Pēters, tumšā tērpā sedzies.

Pēters:

Stāvu sargam — ņemšu tevi!

Dedze:

Pēter car, tu esi nācis,
Nebaidīties zaudēt dzīvi —
Ir gan vērtā tevīm Rīga!

Pēters:

Ir man vērtā tikai Dedze, —
Tevi ņemt es nāvē nācu!

Dedze:

Nāku arī redzēt tevi
Beigu reizi šinī dzīvē.
Dod man Rīgu, ņem man dzīvi, —
Tu jau mani nīdin nīsti!

Pēters:

Mīlu, nīstu: ka ne mana!
Nenāc manā pilnā varā!

(Viņš no metas viņas priekšā ceļos un apskauj to.)

Dedze:

Tava būt es varu, — tikai:
Nenākt tavā pilnā varā!

Pēters:

Tad ar varu tevi ņemu,
Nesu prom uz savu zemi!

(Viņš paņem viņu rokās un nes projām.)

Trešais skats.

Parādās attālāk spokainais tēls, Kangara veidā.

Spoku tēls (nedzīvā balsi):

Runā, runā: — sakat, laudis,
Vai ir gatava jau Rīga?

Dedze (uz Pēteri):

Kurš dos pirmais savu dzīvi
Atbildot uz jautājumu?

Pēters (izteic): Rīga — —

Dedze (aiztur viņam muti un pati aši nosaka):

— — Aug vēl! Rīga aug vēl!

Spoka balss (dobji):
Nolādēta esi, Dedze!

Pēters (lielās dusmās nomet Dedzi no rokām un žņaudz viņu):

Čūska! čūska! nožņaudzama!
Muti manim aizturēji!
Rīgu izrāvi no rokām!

Dedze:
Tu jau nespēj mani nāvēt!

Pēters:
Parādība nāvēs tevi!
Es tev došu otru nāvi!

Dedze:
Trešo nāvi es sev došu
Patī savā brīvā vaļā.

(Priekšskars.)

VII. aina

Rīgas pulvertornis.

Tumša darbnīcas istaba.

Pirmais skats.

Ļaudis gavilē par Rīgas izglābšanu un pateicas Dedzei.
Pilna istaba. Starp ļaudīm arī lējēji un kalēju meistari.

Lejamā krāsns un kaļamā ierīce.

Ļaudis:

Rīga glābta! Rīga glābta! —
— Lai nu mūžam Rīga augtu! —
— Sveika, Dedze! — Slava, slava! —
— Pateicība Dedzei mūžam! —

Cita grupa:

— Rima pērkons, vējš un zibens! —
— Klusi mēness spīd pār Rīgu! —

— Mūsu daiļā! — mūsu mīlā! —
— Mieru tu mums atvadīji! —
(Sajūsmā nometušies ceļos.)

D e d z e :

Ļaudis, neguļat jel ceļos!
Brīva tauta — brīvi stāvi!
Es vēl beigšu beigu darbu,
Tad ij beigšu savu gaitu:
Es jums liešu sudrablodi —
Savu dzīvību kā ķīlu:
Mūžam Rīgā, mūžam tautā
Palikšu kā glābes zīme!
Stipri glabājat šo zīmi:
Mūžam ceri, mūžam dzīvi!

M e i s t a r s :

Ļaudis! atkāpties no krāsnīm!
Lokā apstājaties apkārt!
(Ļaudis nokārtojas, loka vidū Dedze un meistari.)

D e d z e (uz meistariem):

Darbā meistari stājaties!
Meistardarbam būs paveikties!
Kas mūžam slavēsies!
(Paceļ rokas.)

Nu augstāk guni kurat!
Nu traukus turat!
Liesmas kaistas —
Sudrabs jau kūst un laistas —
Spīd mēness, spīd —
Būt saulei tūlīt —
Sudrabstraume sāk līt —
(Ašāk.)

Meistari, veikli virpojat!
Veidojat! veidojat!
Zvaigzne, zvaigzne jau mirdz!
Tā zelta sirds:
Pukst un sit —
Raujas un projām rit —
Sirdspukstieniem sec —

Gaisā un ārā lec!
Tver! tver! tver!

(Tumsā un krāsns sarkanā gaismā redz sudrabu laistāmiem,
zvaigzni izlecām un pa gaisu lēkājam; to tver, bet kā liesmu
nevar noturēt.)

Meistari:

Deg, kad rokām ķer!

Dedze:

Es viena varu to valdīt!

Es dodu jums to vēl kaldīt!

(Nodod kalēju meistaram; tas kaļ dzirkstīm lecot. Dedze sa-
drebas itkā no sitieniem.)

Ļaudis:

— Rīga dimd! Rīga dimd! —

— Kas to Rīgu dimdināja?

— Mūs' māsiņai pūru kala —

— Neteic, neteic: zārku kala! —

Dedze (nogurusi, saņem no kalējiem sudraba lodi, kuŗa
mirdz kā zvaigzne):

Veikts!

Nem, tauta, šo sudraba lodi —

Nem manu dzīvību —

(Viņa nogurumā pagībst, laudis viņu uztver.)

Ļaudis:

— Tu tautai dzīvību dod! —

— Vai! turat viņu ģībstošu! —

— Vai! vai! — Viņa dzīva!

— Krēslā tur noliekat! —

— Aizejat! aizejat! —

(Aiziet tikai reti.)

Otrais skats.

Cielaviņa ieskrien priecīga.

Cielaviņa (pie Dedzes krēsla steidzīgā, saplūstošā runā):

Pēters liek nolūgties,

Ka velti par atņemto Rīgu tas dusmojies.

Slēdz mieru, mūžam tev pieķersies —
Lielais Kristaps Žagatu lādēja,
Tā par zagļu putnu aizskrēja —
Mēnesis skaidri spīd,
Tā vaigā ieraudzīju tūlit:
Ir kā Spīdola!
Viņa kā sveicina!
Būs labi: tu varēsi atpakaļ iet —
Mani nu gan še kāds tura ciet —

D e d z e (apglaudiviņu):
Tu labas ziņas man dod —
Sirds priecājas tevi ieraugot —
Lai ļaudis iet! tu palieci!

C i e l a v i ņ a :
Pie tevis allažin, mūžīgi!

Ļ a u d i s :
Sveika, sveika, princesīte! —
— Rītu mieru sludināsi!
(Aiziet.)

(Priekšskars.)

Piektais posms

I. aina

Maza istaba pulvertornī.

Gulta. Krēsli. Durvis uz otru istabu. Istabā laipna un mierīga nakts gaisma. Dedze guļ gultā. Cielaviņa pie viņas stāv.

Pirmais skats.

Cielaviņa (uz Dedzi, kuŗa grib celties):

Necelies tu! guli klusi!

Tu nu esi nogurusi.

Pēc tiem lieliem glābējdarbiem —

Nerunā, es pastāstīšu —

(Dedze grib ko teikt.)

Nau jau svarīgs, tā tīk tērzēt.

Dedze:

Nu, tad stāsti, māsulīte!

Cielaviņa:

Kad tu nodevi to lodi,

Ļaudis vēlējuši vīrus,

Kam to dārgumu būs glabāt:

Zviedru virsnieks bijis pirmais,

Tad no tautas viens, kāds pilsons,

Beigās viens no rātes kungiem.

Dedze:

Labi, ka ir zviedru virsnieks.

Cielaviņa:

Tas, kuŗš tevi iemīlējis,

Viņš par tevi ies vai gunī.

Tam ir rokās sudrablode,

Citi ir tik zinātāji. —

Žēl, ka zviedri nepieņēmi.
Pēters iemaisījās starpā, —
Mans ir zelts un visi tādi,
Zviedru virsnieks visiem pāri — —

Dedze (viņu pārtraukdama):
Cielaviņ, nu klausies manī:
Tu kā otra sirds man esi, —
Mēs nu abas zemes sapnī
Vienā naktī izsapņojām.
Saki man: vai labi darīts,
Ka es mājās neatgriezos,
Kad vēl bija laiks tam vēlēts?
Vai es savu uzdevumu
Izpildīju tā, kā nākas?

Cielaviņa (dedzīgi):
Izpildīji, izpildīji!
Trijkārt savu dzīvi devi!

Dedze:
Māte Spīdola man saka:
Katram pašam būs to apspriest.

Cielaviņa:
Vairāk dariji kā vajdzīgs!

Dedze:
Kādēļ ļaunā atalgoja?

Cielaviņa:
Nu jau viss tiks vērsts par labu.

Dedze:
Vai nau velti sapņots sapnis?
Briesmas vien tas manim deva.

Cielaviņa:
Tu tam pretī labu devi.

Dedze:
Briesmīga ir ļaužu dzīve.

Cielaviņa:
Tu to viņiem labā vērti,
Dzenoli pēc laba devi.

Dedze:

Pazaudēju viņu cīņu.

Cielaviņa:

Uzvaru tiem gatavoji.

Dedze (nopūšas):

Ak tu mīlā Cielaviņa!

Cielaviņa:

Tev jau ceļš uz mājām vaļā —

Atpūties tik mazu brīdi. —

Es jau neiešu vairs mājās.

Ak, cik jauka ļaužu dzīve!

Tu vēl visa nepazīsti.

Izbaudi līdz galam visu!

Dedze:

Izbaudīt līdz galam visu?

Māsiņ, ak, man raudāt gribas.

Cielaviņa:

Ko nu raudāt? Viss būs labi.

Atliecies un lūko gulēt!

Vēl jau naktij kāda stunda,

Stunda dusas dos tev spēku,

Viss tad rādīsies tev jaukāk.

(Dedze apgulstas. Cielaviņa aiziet.)

Otrais skats.

Dedze viena. Gul, piepēži uztrūkstas sapnī redzēdama parādību.

Dedze (pa sapniem runā):

Ko tu noliecies mani grābt?

Glābt, glābt! Nākat mani glābt.

(Viņa redz, itkā Pēters pēc viņas grābtu. Pēc brīža.)

Mana sirds, ko no krūtīm lec?

Vai tu redz:

Viņš pret tevi nagus griež!

Ak, vesels pulks mani spiež!

Ļaudis man elpu rauj!

Jel atelst ļauj!
Vai! vai! vai!

(Viņa redz lēkājošās lodes ainu un uzmācošos ļaudis. Tad iekliedzas un atmostas.)

Trešais skats.

Cielaviņa iesteidzas istabā, uztraukta, tikko valdīdamās.

Cielaviņa:

Dedziņ, mīlā — ko tu kliedzi?
Vai tu arī jau to zini?

Dedze (vēl sapņa nojautā):

Ļauni sapņi mani moca.
Labi, ka tu modināji!

(Vairāk uz sevi runādama.)

Es vismaz jel gribu aiziet
Lēni, klusi, rāmā mierā!
Jūras ūdens smiltis izliets
Izgaro ar smiekliem saulē;
Baltas putas krastā mestas
Skūpstoties ar smiltīm izgaist.
Tā es savā brīvā valā
Izkusišu saules rokās,
Rīta agros sārtos staros.
Tad es savu mīlu zemi
Svētišu ar saules ausmu,
Saulē līdzī vizēdama,
Saulē allaž ilgojusies
Savā dziļā jūras dzelmē!

Cielaviņa:

Māsiņ, cik tas būtu jauki!

(Bailīgi, bet uztraukta.)

Dedziņ, vai es tev lai saku?
Ko nupat es sadzirdēju?
Mierināt jau tevi vajga.
Vai man! vai man!

Dedze:

Saki, saki!

Cielaviņa:

Zviedru virsnieks, kas tev draudzīgs —
Nokauts ir — no rātes kungiem —
Nedēvis tas sudrablodi: —
Tad tie viņu nosituši. —

Dedze:

Ak, tās briesmas! Ejam tūdaļ!

Cielaviņa:

Vai man, Dedze! — Vai man, Dedze!

Dedze:

Klusi!

(Aiziet.)

(Priekšskars.)

II. aina

Rīgas pulvertornis. Ceļā uz sapulces vietu.
Dedze un Cielaviņa.

Cielaviņa (runā aši, uztraukta, iebaidīta, bet apmierināta):

Dedziņ, neesot tik ļauni!
Zviedru virsnieks nosists ķildā,
Dzērumā un karšu spēlē, —
Sudrablode drošā vietā.
Grezni būšot miera svētki:
Mielasts, dziesmas, dejas, prieki. —

Dedze (mierīga, nopietna):

Gatavojies šorīt nāvei!
Tev būs jāmirst manim līdzī.

Cielaviņa (iesaucas):

Vai man! māsiņ! Gribas dzīvot!
Mana jauna mīlas dzīve —
(Piepēži atkal mierinādama.)

Miera līgums esot gatavs!
Cara vārds un paraksts arī!

Dedze:

Lauzt var vārdu, lauzt ij dzīvi.

Cielaviņa (saļimst):

Vai man! Bail iet tevīm līdzī.

(Viņa paliek pakritusi guļot, kamēr Dedze aiziet, apglaudidama Cielaviņu.)

III. aina

Rīgas pulvertorņa durvju priekšā.

Durvju priekšā augstas kāpnes un mazs laukumiņš. Kāpņu priekšā laukums, kur sapulcēts liels ļaužu pulks. Redz daudz kara spēka.

Agrs rīts.

Pirmais skats.

Uz kāpņu paaugstinājuma iznāk rātskungi un Dedze ar pavadoniem.

Vecais rātskungs (uz ļaudīm):

Nāk augstā kundze, mūsu paglābēja!

Tā visas likstas novērsa no Rīgas,

Tā šinī brīdī pasludinās mieru,

Kas nupat noslēgts ir ar krievu caru!

Ļaudis (gavilē):

— Sveika! sveika! — Slava! slava! —

— Sveika, mīlā! — Sveika, dārgā! —

— Sveicam tevi miera rītā! —

— Sveicam jaunas saules rītā! —

(Klusāk.)

— Ko tik daudz tā kara spēka?

— Visi stipri apbruņoti!

Vecais rātskungs (vēl reiz uz ļaudīm):

Par godu mūsu kundzes lieliem darbiem

Mēs viņai pasniedzam šo otru reizi

No augstās rātes doto Rīgas kroni!

Cik pārpratumu bij — tas viss ir aizmirsts.
Un paliek tikai mūsu suminājums.
Tas daudzums kara spēka, ko jūs redzat,
Tas sargā mūs par godu mūsu kundzei:
Lai dzīvo mūsu Rīgas kundze ilgi!

Laudis (priecīgi sumina):

— Ilgu mūžu princesītei! —
— Nu pie mums tu mūžam paliec! —
— Cik tev labi pietāv kronīts! —
— Ak, cik skaista princesīte! —
— Tiešām daudz to kara vīru! —
— Svešas sejas! — Tā kā krievi! —

Vecais rātskungs (vēl reiz uz laudīm):

Mēs tagad miera svētkus svinēsim!
Ar gājieniem un dziesmām un ar dejām, —
Un beigās mūsu kundze pasludinās,
Ka miera līgums slēgts, ko tauta pieņem.
Lai sākas gājieni!

Otrais skats.

Bērnu pulciņš. Visi svētku drēbēs un pušķojušies puķēm
un lentām; paiet garām kāpnēm.

Laudis:

— Lūk, tur pirmie iznāk bērni! —
— Dodat ceļu! — dodat ceļu! —
— Ak, tie mīlie mazuliši! —
— Mazie saules putekliši! —
— Dodat ceļu! — Negrūstaties! —

Bērni (dzied):

Balts balodītis,
Balts mākonītis
No debesīm laidās,
Lai nau vairs, kas baidās, —
Nu karš ir reiz beigts!
Lai dziesmas nu raisam!
Lai ziedīņus kaisam!
Nāk solīšiem liegiem
Klus', klus' kā pa miegiem —

Miers! miers lai ir sveikts!
Tu mīl-princesīti!
Tev kronīts stāv glīti!
Nu mūsu tu esi!
Tu mieru mums nesi,
No tevis viss veikts!

(Bērni pāiet garām.)

Trešais skats.

Jaunekļu un jaunavu pulciņš, visi tāpat svētku tērpās
un ar puķēm.

Viņi (dzied):

Jūra puto,
Jūra rimst,
Kaivas kliedziens
Gaisos klimst.

Jūra rāma,
Mēnes mirdz,
Viļņi čalo,
Smiltis irdz.

Divi mīļie
Laivā brauc,
Laimi trešo
Līdzi sauc.

(Aiziet garām dziedādami.)

Ceturtais skats.

Vīri un sievietes (tāpat svētku tērpas, dzied garām ejot):

Nu reiz mieru svinam,
Ilgi gaidījām;
Kaŗa postu zinam,
Mieru aizmirsām —
Lai nu steidzamies
Mierā priecāties!

Nu mēs atkal varam
Miera darbos stāt,

Rīgas mošam garam
Ceļu brīvināt!
Rīga augoša,
Nav vis gatava!
(Viņi dziedādami paiet garām.)

Piektais skats.

Nāk dejotāji. Kā sākumā, kad svinēja pirmos Rīgas uz-
varas svētkus.

Vecais rātskungs:

Klus, klusu, laudis! Augstā kundze runās.

Dedze (viņai parādoties iznāk saule):

Ir noslēgts Rīgai miers ar krievu caru:

Cars atzīst Rīgas brīvību uz mūžiem

Un apstiprina to ar cara vārdu!

Ved kara spēku prom un solās nenākt.

Nu, tauta, tauta, brīva būsi! Rīga augs!

(Piepēži atskan šāviens un Dedze saņemst.)

Laudis (lielā uztraukumā metas bēgt un sauc viens caur
otru).

Zaldāti (draudoši paceļ savus ieročus un neļauj laudim
izklīst).

Laudis:

— Vai! vai! vai! vai! vai! —

— Nodevība! nodevība! —

— Klusat! Klusat! — Vai man! vai man!

Vecais rātskungs:

Lai dzīvo mūsu valdnieks, Pēters cars!

Laudis (klusē).

(Piepēži uztraukums uz kāpņu paaugstinājuma. Noskrien vai-
rāki Dedzes pavadoņi lejā un sauc.)

Dedzes pavadoņi:

— Brīnums! brīnums! — Kaiva ceļas!

— Princesīte tapa kaiva!

— Brīnums! brīnums! — Nepieredzēts!

(Gaisā paceļas balta kaiva, saules apspīdēta.)

L a u d i s :

- Kaiva! Kaiva! — Skaties! Dedze! —
- Skaties, sudrabs mirdz tai krūtīs! —
- Viņa aiznes dzīves zīmi! —
- Krūtīs viņai sudrab-lode!
- Gremdēs atkal jūras dzelmē! —
- Kad mums jūra atdos Dedzi? —
- Simtu gadi! — Simtu gadi! —

Sestais skats.

Parādās Cielaviņa, izmisumā pieskrien pie Dedzes.

C i e l a v i ņ a :

Dedziņ, māsiņ, nu tu aizej!
Vienu pametu es tevi!
Nāves bailes mani māca —
Nu es sekoju tev nāvē!
Pēters cars, vai uzvarēji?
Cik būs ilgi tava vara?
Celsies mana brīva tauta,
Kā no jūras ceļas kaiva!

(Viņa nokrīt.)

L a u d i s :

Cielaviņa! mazputniņu!
Aizskrej līdzī jūras kaivai!
Atnes mums no jūras brīvi!

(Priekšskars.)

106543
hlt

20503
LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0312066123

1 1. ZEP. 1928